

1350-2
АРХІВ

Пам'ятники історії
та культури
Загальносоюзного і
республіканського
значення.

м. Чернігів. 1970 р.

АРХІВ
Р. 5036 2 сір 1350-2

Пам'ятники історії міста Чернігова
загальносоюзного значення

Пам'ятники археології

1. Деминець древнього Чернігова. Відноситься до IX-XII ст. Розташований в усті р. Стрижня, яка впадає в Десну зправа. Деминець має форму прямокутного трикутника, гіпотенуза якого лежить вздовж Стрижня, створюючи скідну границю. Площа його 4 га. До північно-західного кінця приминав посад, по площі в два рази більше дитинця, скідна границя його також спирається на Стрижень. З заходу до посаду та дитинця приминає третя частина міста "Третяк", площа рівном дитинцю. Кожен з них займав природний отрок берега, висота кам'яв досягає 20 метрів.

Деминець вперше згадується в літопису "Повість временних лет" в 1907 році. В IX ст. Чернігів став центром Сіверської землі і одним з найбільших міст древньої Русі. В 1026 році Чернігів став центром Чернігівського князівства.

Дослідження в Чернігові за Радянської влади почалися у 1923 і 1924 роках, розкопками відомого Спаського собору XII ст. і продовжувалися потім протягом післявоєнних років. У 1946 році інститутом археології АН УРСР разом з ІІМК АН СРСР та Державним історичним музеєм було організовано експедиція на чолі з академіком В.О. Рибаківим. У 1947, 1949, 1951 роках розкопки на дитинці проводив інститут історичних наук В.А. Богусевич. Під час розкопок були виявлені і досліджувалися залишки слов'янських поселень VII-VIII ст. з ліпнов кераміков, глиняними прислицями і кістяними проколками, які були безпосередніми посередниками самого Чернігова. Були також виявлені залишки неолітоземлянкових жител IX-X ст. із значною кількістю уламків глинного кружалного посуду. На чернігівському посаді вичено багато неолітоземлянкових жител та релігійних наїсторонь X-XII ст. з великою кількістю різноманітних речових знахідок, типових для міст стародавньої Русі.

Цікаві результати дали розкопки в Чернігові в 1953 році. В центральній частині стародавнього міста, поблизу Спаського і Борисоглібського соборів виявлено залишки невеликої /площадь 8 x 8 м/ кам'яної двоповерхової будівлі у вигляді двох паралельних стін, товщиною в 2,5 м. Стіни будівлі були прикрашені мозаїкою, фресками та кольоровими полив'яними плитами. В руїнах будівлі і навколо неї зібрано багато різноманітних виробів - скляні браслети, шиферні пряслиці, бронзові і залізні пряслиці, залізні наконечники стріл, уламки глиняного посуду з жовтою та зеленою поливою. Кам'яна будівля і виявлені в ній знахідки датуються XII ст.

Знайдені речі зберігаються в Інституті археології АН СРСР, АН УРСР, Московському Державному історичному музеї та в Чернігівському історичному музеї. Подорожники та звіти експедиції зберігаються в АН УРСР.

За збереження відповідає місцевий відділ комунального господарства.

Рыбаков Б.А. Древности Чернигова, Сборник "Материалы исследования археологии СССР", № II, 1949 год

Богусевич В.А. Раскопки в Чернигове, ИСИА, Выпуск IV, 1955 г.

Богусевич В.А. Работы Черниговской экспедиции, АИ, т. III, 1952г.

Археологичні пам'ятки УРСР, К. т. I, 1949 год; т. II, 1952р.

2. Курганная погребница IX-XI ст., восточному поселению известный под названием Кургана на Болданой горе.

Расположен на южной окраине города Чернягова.

В погребнице насчитывается около 200 курганов, из них 3 большие курганы высотой до 3 м, высота других от 0,5 до 1 м.

Погребница открыта профессором Д.Я. Соловьевым в 1872 году. В 1873 году он проводил раскопки этих курганов.

Большой интерес представляет изучение курганов Гульбице и Боскивской. Оба они являются захоронениями знатных бояр.

В кургане Гульбице найдено вооружение дружинника. Оно состояло из большого меча, массивного щита и другого вооружения. Цуны были богатырской силы, чтобы владеть этим вооружением.

В кургане Боскивской были найдены сабли, серпы, ножи, удила и другие предметы, характеризующие быт и уровень ремесел древнего Чернягова.

Черняговские курганную кладбища IX-XI ст.ст. являются выдающимися памятниками старины и свидетельствуют о важном значении Чернягова в древнерусском государстве.

Найдены предметы относятся к историческим музеям Москвы и Чернягова. За сохранность Курганного погребника ответственней Черняговский горнозавод.

Д.Я. Соловьев. Погребки русской земли.

М., 1908г.

В.А. Рыбанов. Древности Чернягова, Сборник

"История и исследования по археологии СССР", 1949г., в II.

8. Курган "Черная могила". Находится на территории обсерватории Черниговского областного треста по ул.Пролетарской.

Высота кургана- 6 м.

Окружность- 135 м

Курган относится к 10 ст. Был раскопан в 1873-1874 гг. профессором П.Я.Самоквасовым.

В Черной могиле выявлено захоронение черниговского князя, а также много вещей: мечи, сабли, кольчуга, глиняная посуда, щит с медной окантовкой и др.

Найденные вещи свидетельствуют о высоком уровне ремесла в Чернигове.

Интересными предостами инвентаря кургана были две рога тура с серебряной богато орнаментной оправой.

Народные легенды говорят о захоронении в этом кургане первого Черниговского князя Черного, который как-был бы основателем города и от его имени происходит название Чернигов.

Найденные вещи сохраняются в исторических музеях города Москвы и Чернигове.

На кургане установлен обелиск в честь раскопок, которые вел П.Я.Самоквасов.

На обелиске высечены основные находки с Черной могилы.

За сохранность отвечает городской отдел коммунального хозяйства.

П.Я.Самоквасов. Могилы русской земли. М, 1908.

Б.А.Рыбаков. Древности Чернигове, Сборник "Материалы и исследования по археологии СССР", 1949, в 11.

5-X

ПАМ'ЯТНИКИ МИСТЕЦТВА СЕМЕНІВСЬКОГО
РАЙОНУ ВСЕСОЮЗНОГО ЗНАЧЕННЯ.

1. Пам'ятник двічі Героя Радянського Союзу В.В.Сенько,
м.Семенівка, в міському парку.

Висота скульптури- 0.85 м.

Вириня скульптури- 0.8 м.

Висота постаменту- 3 м.

Розміри основи постаменту- 2 м х 1.05 м.

Місто Семенівка- батьківщина двічі Героя Радянського
Союзу В.В.Сенька.

У вересні 1942 року В.Сенько призуп на Волгоград-
ський фронт і став тут штурмовою екіпажу бомбардувальної
авіації. За перші півтора роки війни Сенько зробив 225
бойових вильотів, багато з них були справжніми подвигами.

За особисту мужність, відвагу штурману В.В.Сенько
Указом Президії Верховної Ради СРСР від 25 березня 1943 р.
було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

За роки війни зробив 460 бойових вильотів, 72 рази
штурман Сенько літав ліцером великих з'єднань повітряних
кораблів і завжди відмітно виконував бойове завдання,
пильно точно на ціль всі ескадрильї.

За виключно великі бойові заслуги перед Батьківщиною
за особисту мужність, Указом від 29 червня 1945 року
В.В.Сенько був нагороджений 2-м медаллю "Золоте Зірка"
Героя. Він єдиний штурман на Чернігівщині, нагороджений
авоме медаллю "Золоте Зірка".

Пам'ятник встановили в 1952 році за Указом Прези-
дії Верховної Ради СРСР, від 29 червня 1945 р.

Скульптор - Шоповніков В.В.

Скульптура відлита з бронзи.

постамент- з граніту.

Виходить на території і збереженні міської Ради

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793756, д.60, л.259, 260

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793756, д.60, л.259-260

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
МІСТА ЧЕРНІГОВА РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Археологічні пам'ятники.

1. Городище часів Київської Русі, знаходиться на лівому березі р.Стрижень, в урочищі Влощина.

Городище 4-кутної форми, розміри 40 м х 40 м, з боку оточена валом і ровом, з півдня і півночі обривами, з заходу - урвище берега Стрижня.

Пам'ятник досліджував в 19-9 році кандидат історичних наук А.І.Бліфельд.

Під час розкопок знайдені побутові речі, кістки тварин.

Знайдені речі зберігаються в Інституті археології АН УРСР.

Знаходиться на території міста ~~Радя~~ ^{Радя}. За збереження відповідає міський відділ комунального господарства.

"Археологічні пам'ятки УРСР". К., т. 3, 1939р., т. 5, 1959р.

2. Два кургани IX-X ст.- залишки курганного погнібника на так званому "стероному кладовищі" на Берізках, м.Чернігів, район пяти кутів, в садибах шкільних будинків по Курганному провулку в 1, 3.

Висота курганів - 1 м, -1.5 м.

В 1908 році розкопки курганного кладовища проводив професор П.Я.Смоковцев, в 1932 році - кандидат історичних наук А.І. Бліфельд. Знайдені побутові речі. Зберігаються знахідки в історичному музеї міста Москви.

Знаходиться на території міста ~~Радя~~ ^{Радя}. За збереження відповідає школа-інтернат.

А.Я.Смоковцев. Могилы русской осман. М., 1908г.

2 42

Пам'ятники історії.

3. Могила відомого українського етнографа О.В.Марковича, м.Чернігів, Болдине гора.

Висота осередку- 1.41

Розміри основи осередку- 0.7 м x 0.7 м.

Форма-пірамідальна.

О.В.Маркович-відомий український етнограф, друг Т.Г.Шевченка. З 1861 року працював в Чернігові коректором газети "Черніговские губернские ведомости", збирав тут етнографічний матеріал.

В 1853 році залишив Чернігів, а в 1859 році знову повернувся до Чернігова. Тут він продовжував займатись етнографією, брав активну участь в роботі газети "Чернігівський листок", яка виходила під редакцією Л.Глібова.

1(13) вересня 1867 р.О.В.Маркович помер, і його поховали на Болдиній горі.

Пам'ятник встановлений в 1964 році на вшанування пам'яті О.В.Марковича.

Виготовлений з мармурової кришки сірого кольору. Знаходиться на території міста Радя. За збереження відповідає міськонцбюро.

І.І.СЛОМАХА, М.Т.ЯШУРА. Чернігів /короткий історичний нарис/ К,1968 р.

4. Могила українського сакрала Л.І.Глібова, м.Чернігів, на території Троїцького собору, біля південної стіни собору. На могилі встановлено пам'ятник.

Висота погруддя - 0.75 м.

Висота постаменту- 2.35 м.

Ширина погруддя- 0.7 м.

Розміри основи постаменту- 0.9 м x 0.9 м.

Понад 35 років жив у Чернігові в написав тут більшість своїх чудових творів видатний український поет-сакрал Леонід Іванович Глібов./1827-1893рр/

Оселився він у Чернігові в 1858 році і працював учителем гімназії.

Крім педагогічної і літературної роботи, Л.Гайдов займався і громадською діяльністю.

Він був редактором позашкільної газети "Чернігівський листок".

В 1863 р. за громадсько-політичну діяльність Л.Гайдов був висланий із Чернігова. Тільки в 1865 році йому дозволили повернутися в Чернігів, а ще через 2 роки — зайняти посаду завідувачого земською друкарнею. Тут він і працював до кінця свого життя.

Помер Л.Гайдов 10 листопада 1893 р. в Чернігові і похований на Болдиній горі. У 1930 році на його могилі споруджено пам'ятник.

Погруда виготовлено з бетону, пофарбовано бронзою, постамент і надмогильне плече з сірого граніту.

Знаходиться на території міської Ради, за збереження відповідає міськкомунгосп.

"Чернігівщина", /пухляк/, к, 1962 р.

5. Могила українського письменника М.М.Коцюбинського, м.Чернігів, Болдиня гора.

На могилі встановлено пам'ятник.

Висота погруддя - 0.75 м.

Ширини - 0.7 м.

Висота постаменту - 2.35 м.

Розміри основи постаменту - 2.5 м x 2.5 м.

Микола Михайлович Коцюбинський провів в Чернігові 15 років і написав тут кращі свої твори. Вперше він відвідав місто в 1880 році, а в 1897 році поселився в Чернігові назавжди.

Працював в губернському земстві на посаді діловода, а потім статиста. В роки прощання в Чернігові М.Коцюбинський встановив широкі літературні зв'язки з багатьма українськими і російськими письменниками.

У січні 1912 року М.Коцюбинський тяжко захворів, а 25 квітня 1913 року його не стало.

Похований М.Коцюбинський в його улюбленому місці відпочинку на Болдиній горі.

У 1965 році на могилі висьмечили, замість старого гранітного обеліска, встановлений бронзовий обеліск.

Постамент виготовлений з полірованого вапняку чорного кольору. Знаходиться на території міської СМН. За збереження відповідає фабрика музичних інструментів ім. П.П.Посадишова.

"Чернігів", /довідник-пугільник/ К, 1961 р.

6. Братська могила воїнів громадянської та Великої Вітчизняної воєн, м.Чернігів, на території Валу.

На постаменті встановлено скульптуру воїна з прапором за каскою в руках.

Висота скульптури- 1,7 м.

Вирини- 0,85 м.

Висота постаменту- 3 м.

Розміри основи постаменту- 2,5 м х 2,5 м.

В братській могилі поховані червоноармієць-артилерист, які загинули в січні 1919 року при визволенні міста від денікінців, а також 2 воїни 181-ої Сталінградської ордене Леніне дивізії та 2 сім'ї інших частин, які загинули при визволенні м.Чернігів від німецьких окупантів 21 вересня 1943 року. Тут же поховані 4 Герої Радянського Союзу /Рудой А.М., Говоров С.І., Чулінов П.О., Рахматулін В.С./

Рудой Анатолій Михайлович /1912-1943 /-гвардії ст.лейтенант, командир 4-го ескадрону 58-го кавалерійського полку, 16-ої Чернігівської гвардійської кавалерійської дивізії загинув 27 вересня 1943 року під час форсування Дніпра. За мужність і героїчний подвиг в бою за Дніпро Указом від 15 січня 1944 року йому посмертно присвоєно Героя Радянського Союзу. Його поховано в братській могилі на міському Валу.

Рахматулін Шаміль Саїдович /1920-1943 /-капітан, командир 1-го артилерійського мінометного полку 16-ої кавалерійської Чернігівської дивізії загинув 30 вересня 1943 року в бою під час форсування Дніпра.

Указом від 9 лютого 1944 року йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Горюхов Федір Іванович /1918-1937/-гвардієць ст. лейтенант, командир вогневого взводу 276 легкоартилерійського полку 5-ої артилерійської дивізії резерву головного командування загинув 23 жовтня 1943 року під час форсування Дніпра. Останки Героя були перевезені з передової позиції і поховано в м.Чернігові. Указом від 9 лютого 1944 року йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Чудінов Петро Олександрович /1918-1937/-капітан, командир 5-ої батареї, 23-ої легкоартилерійської бригади, 5-ої артилерійської дивізії, загинув 23 жовтня 1943 року при звільненні м.Чернігові. Указом від 20 грудня 1943 року йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник обудований в 1943 році на честь вшанування пам'яті загиблих воїнів.

Скульптура виготовлена з бетону,
постамент- з цегли, цементу.

Знаходиться на території міського Рад. За збереження відповідає міськкомунагосп.

Архів МО СРСР, оп. 793756, д. 41, л. 98.

Архів МО СРСР, оп. 793756, ст. 11, лл. 35, 36.

Архів МО СРСР, оп. 793756, д. 40, л. 74

Архів МО СРСР, оп. 793756, ф. 33, стр. 58, арк. 327, 328.

7. Братська могила воїнів Радянської Армії, м. Чернігів, селище Ім. Попуренко.

Висота обеліску- 3 м.

Розміри основи обеліску- 1.2 м х 1.2 м.

Форма- пірамідоподібна.

В братській могилі поховані воїни Радянської Армії, які загинули під час визволення міста від німецьких окупантів 21 вересня 1943 року та під час форсування Дніпра. Серед них Герої Радянського Союзу.

Серьозніков Олександр Іванович /1919-1943рр/-
майор, командир 292-го Волзького полку 181-ої Сталин-
градської стрілкової дивізії, загинув 2-го жовтня 1943
року в боях при форсуванні Дніпра. За мужність і героїзм
майору О.І.Серьознікову було посмертно присвоєно звання
Героя Радянського Союзу. Тіло Героя було перевезено з
передової позиції до Чернігова.

Серіков Василь Дмитрович /1919-1943рр/-сержант,
командир гармати винищувальної протитанкової артилері-
ської батареї, 191-ої Сталинградської стрілкової диві-
зії. За героїчний подвиг в боях при форсуванні Дніпра
а також за мужність і відвагу, проявлені в боях за в-
ведення Чернігівщини і Чернігова йому посмертно присвоє-
но звання Героя Радянського Союзу.

Віхнів Забронь Іванович /1909-1943рр/-капітан,
артилер 288-го стрілкового полку, Сталинградської
стрілкової дивізії, Герой Радянського Союзу.
Загинув в бою за звільнення села Нове Іолча 26 верес-
ня 1943 року, похований в м.Чернігові.

Доценко Василь Трохимович/1916-1943рр/-ст.лейтенант
командир 9-ої роти 271-го Івано-Волзького полку, Ге-
рой Радянського Союзу. Загинув під час форсування Дні-
пра 28 вересня 1943 року.

Пам'ятник встановлений в 1949 році на вшанування
пам'яті. Виконаний з граніту. Знаходиться на території
міської ~~улиці~~. За збереження відповідало міському уряду.

8. Могила командира партизанського з'єднання, Героя
Радянського Союзу М.М.Попудренка, м.Чернігів, с/ввер-
ін.Попудренко.

Висота обеліску- 3 м.
Розміри основи обеліску- 1,5 м х 1,5 м.
Форма- пірамідальна.

Популярний Микола Миколайович /1906-1943/-другий командир Чернігівського підпільного осередку КП України, командир Чернігівського обласного партизанського з'єднання загинув 6 липня 1943 року в боротьбі з німецькими окупантами в таку вересня в Замківських лісах. Тут він був і похований. У травні 1944 року тіло М. М. Популярного було перенесено з місця і поховано в Чернігові.

За особливі заслуги в розвитку партизанського руху на Україні, за успішні командування партизанськими з'єднаннями і ерзкове виконання бойових завдань, Указом від 15 серпня 1943 року йому посмертно присвоєно Героя Радянського Союзу. Пам'ятник встановлений в 1946 році на вшанування пам'яті. Осередок встановлений з поштових границь. Знаходиться на території міського ~~району~~ ~~міста~~. За збереження відповідно місця погребу синау.

Чернігівщина /лузіцька/ К, 1982 р.

Герої партизанської боротьби на Україні. К, 1948.

9. Пам'ятник воїновидцю, м. Чернігів, Болдине горо.

Висота осередку- 3 м. 3.2 м.

Розміри осередку- 2 м x 1.65 м.

Пам'ятник споруджений на честь і пам'ять воїнів-воїнів в період Великої Вітчизняної війни. Відкриття присвячено 50-річчю Великої Визвольної війни. Сходи перенесені остаточно воїновидцем, який загинув в боротьбі з німецькими окупантами у вересні 1941 року. На могилі воїновидця горить вічний вогонь Слави.

Пам'ятник споруджений за рішенням Чернігівського обкому КП України від 9.6.1967 року, постановою 55-36/29.

Осередок встановлений з границь. Намогильна плита з границь, цеглою з червоною.

Знаходиться на території міського ~~району~~ ~~міста~~. За збереження відповідно (сформовано парковий осередок воїна ім. Г. Петровського.

Газета "Одеська Правда" від 9.10.1967р.

10. Могила донора медичних та ветеринарних наук
РЗВО М.В., м. Чернігів, міське кладовище.

Висота оселіску- 2 м.

Розміри основи оселіску- 0,8 м x 0,8 м.

Форма- пірамідальна.

Розе Михайло Васильович /1888-1962/ - український
радянський вчений в галузі ветеринарії і медицини,
заслужений діяч науки УРСР. Проживав у Київському,
Косовському, Чернігівському зооветеринарних інститу-
тах. Він виконав наукові праці з питань мікробіології,
вірусології та імунології.

Помер в 1962 році, похований в м. Чернігіві.

Оселіск виготовлений з граніту. Споруджений в
1963 році на увічнення пам'яті.

Знаходиться на території міської Ради. За збере-
ження відповідає міське поховальне бюро.

Українська Радянська Енциклопедія, К., 1968, т. 12.

11. Оселіск на честь розгрому богуниці петапівці
в 1919 році, місто Чернігів на лівому березі р. Десни
біля цесарського мосту по шляху на Київ.

Висота оселіску- 4 м.

Розміри основи оселіску- 1. м. x 1. м.

Форма- пірамідальна.

12 січня 1919 року, Чернігів був звільнений
від петапівських банд загони Ергунського полку
під командування М.В. Поре.

Після звільнення м. Чернігів богуниці продо-
вували наступ. Вирвавшись за Десну, петапівці на
лівому березі намагались організувати оборону.
М.Поре довгав повне оточення противника.

Ворог був розгромлений, богуниці захопили великі
трофеї, в тому числі: машини бронетанків, автокол-
ну гусениць, багато кулеметів, гармат.

Оселіск споруджений в 1949 році, виготовлення
цегли та цементу. Знаходиться на території міської
Рад. За збереження відповідає ДЗУ-932.

І. І. СІМОНОВА, М. П. СІМОНОВА. Чернігів, К., 1968.

12 **Меморіальний камінь, встановлений на честь створення в 1941 році озброєного партизанського з'єднання, м.Чернігів, на території міського Валу.**

Висота меморіального каміня-1,65 м.

Ширина-1,4 м

Кованин- 1,65 м.

Пам'ятник відкрито до 20-річчя Перемоги над фашистською Німеччиною.

8 серпня 1941 року 186 розвідників і службовців м.Чернігова виїхали в ліси області для організації партизанської боротьби з фашистськими загарбниками. Вони стали ядром створення в області великого партизанського з'єднання.

Пам'ятник виготовлений з граніту та бетону. Знаходиться на території міського Валу. За збереження відповідає міському голові.

13 **Гармати кінця XVII-початку XVIII ст., які знаходились на озброєнні Чернігівської фортеці, м.Чернігів, на території Валу.**

Чернігівська фортеця була важливим опорним пунктом Російської держави в кінці XVII - на початку XVIII ст. в боротьбі з шведськими та польськими інтервентами.

У фортеці розташовувався гарнізон російських військ чисельністю до 1200 чоловік та було багато гармат. В 1800 р. 12 ^{гармат} кулев, які залишились в фортеці після її ліквідації були встановлені на привезених лафетах із м.Києва.

Гармати відлиті з чавуну, лафети сталеві. Знаходяться на території міського Валу. За збереження відповідає міській владі благоустрою.

Чернігів /довідник-путівник/ К, 1961 р.

Спаський собор XI ст., м. Чернігів, на території міської Ради.

Собор п'яти купольний, має вигляд видовженого прямокутника.

Вирива - 19,58 м.

Довжина - 82,40 м.

Висота - 29 м.

В соборі і на соборній площі населення Чернігова 28 січня 1654 року одностайно наказало присягу на вірність союзу в Російським народом, ухваляючи рішення Переяславської Ради про воз'єднання України з Росією. Присягу прийняв глава російського посольства В.В. Бутурлін.

Спаський собор збудований з тонкої цегли та частково граніту на вапняному розчині з домішкою потрібленої цегли, так званої цегляниці.

Знаходиться в на території міської Ради. За збереження відповідає обласне управління архітектури.

І.І. СЛОМАХА, М.Т. ЛІВРА, Чернігів /короткий історичний нарис/, К., 1958 р.

15. Будинок, в якому містився штаб Богунського полку на чолі в М.О. Версов, м. Чернігів, вул. Першотравневої 57.

Площа будинку - 1400 м².

12 січня 1919 року місто Чернігів був звільнений від петляковських банд загонів Богунського полку.

В цьому будинку в січні 1919 року містився штаб М.О. Версова. Будинок двоповерховий. Виготовлений з цегли. Дах залізний.

На будинку встановлено меморіальна дошка.

Знаходиться на території міської Ради. Орендую і відповідає за збереження Будинок офіцерів.

Чернігів /довідник-путівник/ К., 1961 р.

По закінченню Чернігівської гімназії, коли він уже навчався в Московському університеті, літні канікули Г.Успенський завжди проводив у Чернігові.

На Чернігівщині письменник побував ще в 1891 році, коли гостював у своїх братів і сестер.

На будинку, де знав Г.І.Успенський, встановлена меморіальна дошка з написом: "Тут знав видатний російський письменник Гліб Успенський /1856-1961рр/".

Знаходиться на території місцев. Ротм. Орендує і відповідає за збереження місцев. етнографічна пам'ятка.

І.І.СЛОМАХА, М.Т.ЯКУРА, Чернігів /короткий історичний нарис/, К., 1958р.

18. Будинок, колишньої гімназії, в якій працював поет-байкер Л.І.Глібов і навчався драматург І.А.Кочерга, м.Чернігів, вул.Горького В 7.

Будинок кам'яний, триповерховий, фасад прикрашений ескізованими портьяном. Дах залізний, площа всіх трьох поверхів 1800 м².

Спочатку будинок був споруджений для губернатора, але незабаром в ньому розмістилась перша в Чернігові чоловіча гімназія. З її стін вишло багато відомих письменників, громадсько-політичних діячів.

В 1890-1899 р. в гімназії навчався Іван Антонович Кочерга -український радянський драматург. Після гімназії і закінчення Київського університету Кочерга знову повернувся до Чернігова, де працював з 1904 по 1914 рр. тут він розпочав свою літературну діяльність.

У цьому будинку з 1858 по 1863 рік в гімназії працював учителем географії український поет-байкер Леонід Іванович Глібов.

Будинок споруджений в 1804-1806рр. за типовим проектом відомого російського архітектора А.Захарова.

Знаходиться на території місцев. Ротм. Орендує і відповідає за збереження філіал Київського політехнічного інституту.

Чернігів /довідник-путівник/, К., 1961р.

19. Будинок колишнього губернського земства, в якому працювали відомі письменники М. Коцюбинський, В. Самійленко, Б. Грінченко, М. Чернігів, вул. Авіація № 26.

Будинок кам'яний, триповерховий. Дах залізний. Площа всіх трьох поверхів 3700 м².

В Чернігові він зв'язаний значний період творчості талановитого українського поета Володимира Самійленка /1864-1925/

До Чернігова прибув В. Самійленко у 1893 році.

В 1893-по 1900 рік він працював в земській управі на посаді секретаря, а фактично редактора "Земського збірника".

Найважче довів до двох романів, в січня 1894 по 1902 рік, в Чернігові, він і працював в земській управі відомий український письменник і етнограф Борис Грінченко /1863-1910рр/.

В Чернігові він написав більшість своїх кращих художніх творів, зібрав і опублікував велику кількість фольклорних етнографічних матеріалів.

В 1893 по 1901 рік в земській управі працював відомий український письменник М. М. Коцюбинський.

На будинку встановлені меморіальні дошки. Знаходиться на території міської Ротонди і відповідає за збереження пам'ятки.

"Чернігівщина", /путівник-довідник/, К., 1967 р.

20

Будинок, в якому він і працював український письменник М. М. Коцюбинський, М. Чернігів вул. Коцюбинського № 3. Будинок дерев'яний, одноповерховий. Дах залізний. Площа будинку 120 м².

Класик української літератури М. М. Коцюбинський провів у Чернігові 15 років і написав тут свої кращі твори.

Вперше він відвідав місто в 1894 році. Через рік він у Чернігові одружився, а в 1897 році поселився тут назавжди.

В серпні 1898 року М. Коцюбинський купив у Чернігові будинок по вулиці Сіверинській /нині вул. Коцюбинського, № 3/, в якому і жив до самої смерті. Він влаштував тут літературні вечори, на яких збиралась передова молодь міста. На вечорах відвідували П. Тичину, В. Вилан, О. Соколовський, про потім стали в домашні радиськими письменниками.

Тенор тут знаходиться літературно-меморіальний музей П.М. Коцюбинського, отвораний у 1985 році.

Садина, придбана М. Коцюбинським в 1898 році, зберегалася часом, щоб бути в остатні роки його життя. Площа 41, близько підгонтарю. На саді і зберегалася багато доросл, цукра, посадочних матеріалів.

На меморіальному будинку встановлено меморіальне поле з написом: "Тут був в 1898 по 1918 рр. і написав найкращі твори П.М. Коцюбинський". На основних доріжках, при вході в будинок, - бронзова дошка з втраченою написом: "Меморіальний будинок П.М. Коцюбинського".

Знаходиться на території міста *Галицького* Орепує і відповідає за збереження літературно-меморіальний музей П.М. Коцюбинського.

Будівництво по літературно-меморіальному музею П.М. Коцюбинського, К., 1962 р.

МОНУМЕНТИ ПОВІДРО

21 Монумент П.І. Лопату, по повній вріст, в Чернівцях, в центрі місто.

Висота скульптури- 5,1 м.

Висота постаменту- 6 м:

Розміри основи постаменту- 3,2 м х 2,5 м.

Монумент збудований за рішенням Чернівецького обласного виконавчого від. 2-1967р. в СР.

Матеріал виконання 50-річчя Великого Жовтня.

Автор монумента: скульптор Галасюк, Олександр, організатор П.М. Сіпчик.

Скульптура виконана з бронзи, постамент- з полірованого граніту.

Знаходиться на території міста *Галицького* за збереження підповідомі місцевий відділ культурального господарства.

Робота "Монумент П.І. Лопату" 7, в лютому 1967р.

22. Пам'ятник О.С.Пушкіну, погруддя, м.Чернігів, на території Валу.

Висота скульптури- 0,65 м.

Висота постаменту- 2,35 м.

Розміри основи постаменту- 2 м х 2 м.

В Чернігові двічі був великий російський письменник О.С.Пушкін: перший раз у травні 1820 року по дорозі на південь і вдруго- на початку серпня в 1824 р. проїздом з одеського заслання в с.Михайлівське.

У 1899 році з нагоди сторіччя з дня народження поета поселення місто на зібрані кошти спорудило Пушкіну пам'ятник на Валу. Проект пам'ятника був підготовлений в участь місцевого художника Г.А.Коваленка. Він спроектував і постамент для бюста. Сам же бюст за відсутності коштів був замовлений за готовою моделлю у швейцарні художньої бронзи К.Берго у Петербурзі.

Скульптура відлига з бронзи ,

постамент- з граніту.

Знаходиться на території міського ~~Комунального~~ за збереження відповідно шлово № 2.

І.І.СЛОЖАХА, м.Т.ЯКУРА, Чернігів/короткий історичний нарис, К, 1958 р./

Газета "Дослідницька Правда", від 16.4.1969 р.

23 Пам'ятник Т.Г.Шевченку, на повний зріст, м.Чернігів, на території Валу.

Висота скульптури- 2,8 м.

Висота постаменту- 1,85 м.

Розміри основи постаменту- 2 м х 1,75 м.

Поїздом у серпень весни 1846 року був в Чернігові Т.Г.Шевченко- видатний український поет. Сиди він приїздив за завданням Київської археологічної комісії для обстеження історичних пам'яток. На початку 1847 року він знову побував у Чернігові проїздом до Сидирова.

Пам'ятник споруджений в пам'ять про перобування
Т.Г.Шевченка в м.Чернігові. Збудований в 1964 році.

Скульптура і постамент виготовлені з бетону.
Встановлений на території міста ~~Чернігові~~ За збереження
відповідно пам'ятності.

24. Пам'ятник І.М.Козубинському, погруддя, м.Чернігів,
на території літературно-меморіального музею І.М.Козубинського.

Висота скульптури- 0,5 м,

Ширину- 0,7 м,

Висота постаменту- 2 м.

Розміри основи постаменту- 1,5 м х 1,5 м.

Пам'ятник відкрито 17 вересня 1969 року. Під час окупації
місто німецькими загарбниками було евакуйоване. Після
визволення місто відновлено в квітні 1944 року.

Пам'ятник виготовлений у Ленінградській майстерні худож-
ницького лицей Академії мистецтв.

Скульптор-к.н.Гішбург.

Пост відкритий в бронзі.

Постамент-з полірованого чорного мармуру.

За збереження відповідре музею І.М.Козубинського.

Путівник по музею І.М.Козубинського, К., 1959 р.

25. Пам'ятник Івану Михайловичу Козубинському, погруддя,
м.Чернігів, на території музею І.М.Козубинського.

Висота скульптури- 0,85 м

Ширину- 0,8 м.

Висота постаменту- 1,75 м.

Розміри основи постаменту- 0,9 м х 0,6 м.

Відкриття пам'ятника приурочено 70-річчю з дня народження
І.М.Козубинського.

Автор пам'ятника, скульптор Козубинський Флоріан Абрамо-
вич, заслужений діяч мистецтва УРСР.

Скульптура виготовлена з сірого граніту
постамент-з бетону.

За збереження відповідре музею І.М.Козубинського.

21

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ЧЕРНІГІВСЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Археологічні пам'ятники.

1. Городище "Коренной замок", смт Седнів, Седнівської селищної Ради, на правому березі р.Снов.

Площа городища - 6 га.

Відноситься до IX-XII ст. Виявлено професором Самоквасовим П.Я. у 1886 році.

На площі городища збереглася архітектурна споруда ХІІІ ст. Воскресенська церква.

Розкопки не проводились.

Знаходиться на території і збереженні селищної Ради.

"Археологічні пам'ятки УРСР", К, 1960, стор. 443.

2. Городище "Церковище", смт. Седнів, Седнівської селищної Ради, на правому березі р.Снов, південна околиця селища.

Городище довгастої форми, площа його 2.2 га.

Відноситься до IX-XII ст. Виявлено професором Самоквасовим Д.Я. у 1886 році.

На площі городища збереглася архітектурна споруда ХІІІ ст.

Розкопки не проводились.

Знаходиться на території і збереженні селищної Ради.

"Археологічні пам'ятки УРСР", К, 1960.

3. Курганний могильник сіверянських поховань, смт Седнів, при в'їзді в селище з Чернігова та при виїзді з Седнева на Городню.

Нараховується біля 50 курганів.

Відноситься до IX-XI ст. Виявлено професором Самоквасовим у 1886 році.

В курганах знайдені трупопадіння та трупопокладення, поховальний інвентар, наконечники списів, прикраси.

В 1888 році розкопки проводив Н.Е. Бранденбург. Знаходиться на території та збереженні селищної Ради.

Д.Я. Самоквасов. Могилы русской земли, М., 1908, стр. 18-19

4. Курганний могильник, село Шестовиця, Шестовицької с/Ради, на околиці села, в урочищі "Коровель".

Нараховується понад 30 курганів висотою 1 м.

Відноситься до IX-X ст.

В 1924-1926 рр. розкопки проводив співробітник Чернігівського музею П.Смоличів.

В 1946 році - кандидат історичних наук - Я.В.Станкевич

В 1948 році - кандидат історичних наук Д.І. Бліфельц.

Під час археологічних розкопок знайдено багато предметів домашнього вжитку, знарядь праці, металевих виробів, поховання.

В курганах виявлені цінні археологічні матеріали, які свідчать про високий рівень ремесла наших предків. Знаходиться на території і збереженні с/Ради.

Археологічні пам'ятки УРСР", К., 1960.

Археологічні пам'ятки УРСР", М., 1952, т.Ш.

Пам'ятники історії.

5. Братська могила, в якій поховані Герой Радянського Союзу Мурахтов П.К. та воїни Радянської Армії, с. Андріївка, Андріївської с/Ради, біля клубу.

На постаменті встановлена скульптура воїна.

Висота скульптури - 2.8 м.

Ширина скульптури - 0.8 м.

Висота постаменту - 1,5 м.

Розміри основи постаменту - 1.7 м x 1,55 м.

Мурахов Павло Кузьмич /1918-1943рр/- сержант, командир взводу пішої розвідки 894 стрілецького полку, 211 Чернігівської стрілецької дивізії.

Літом і восени 1943 року він в складі відьеса Центрального фронту брав участь в боях за визволення Чернігівщини від німецьких окупантів. Особливо відзначився в бою за Чернігів. 19 вересня 1943 року т.Мурахов На чолі групи розвідників переплив на правий берег Десни, на південний захід від Чернігова і повів розвідку в напрямку сіл Андриївка-Керхівка. В 2 км. від села Керхівки розвідники зіткнулись з плятима бронемашини з німцями, які оточили наших розвідників. Група розвідників в кількості 13 чоловік на чолі з Мураховим вступила в бій з противником. Німці оточили групу і запропонували здатися. Тоді сержант Мурахов з гранатами в руках кинувся під німецьку бронемашину і висадив її в повітря, сам загинув смертю хоробрих.

Він похований в селі Андриївці, в цій могилі також поховані воїни Радянської Армії, які загинули під час визволення села від німецьких окупантів.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 січня 1944 року посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник збудований за рішенням райвиконкому Рад депутатів трудящих на честь вшанування пам'яті загиблих.

Скульптура виготовлена з залізобетону,

постамент- з цегли, цементу.

Знаходиться на території і збереженні с/Рад.

Архів МО СРСР, оп.6800-3, спр. 4, арк.330.

6. Братська могила, в якій поховані Герой Радянського Союзу Бондар О.А. та 3 воячки Радянської Армії, с. Ір'ітка, Можетинської с/Аони, біля школи.

Висота озеліску- 3 м.

Висота постаменту- 0.5 м.

Розміри основи постаменту- 1.2 м х 1 м.

Форма- пірамідальна.

Бондар Олександр Афанасійович /1916-1943 рр/ -гвардії капітан, командир ескадрилі, 50 Гвардійського штурмового авіадівиіону.

В роки Великої Вітчизняної війни брав участь в численних повітряних боях з німецько-фашистськими збройовими на Київському, Іонському, Сталінградському і Центральному фронтах.

Всього за період участі в боях на фронтах Великої Вітчизняної війни з.Бондар особисто збив 241 успішних бомбових вибухів, в час яких збив і пошкодив 70 танків, 250 автомашин, вилетів в повітря 6 авіаційних ескадронів, збив у повітряних боях 6 літаків.

В одному з боївних боїв 28 лютого 1943 року Бондар О.А. зазнав смертні поранень. Похований в с. Ір'ітці. В цій могилі також поховані 3 воячки, які загинули під час визволення села.

За героїчні подвиги в боях з ворогом з.Бондару Указом від 13 лютого 1944 року посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Об'єкт збудований за рішенням виконкому с/Роди на честь вшанування пам'яті загинувших воїнів.

Виготовлений з цегли, цементу. Знаходиться на території колгоспу ім.Леніна. Відповідає за збереження с/Роди.

Архів ДД СРСР, ф.33, оп.793756, сир.8, орн.303-303.

7. Будинок, в якому перебував Т.Г.Ворченко, народо-
вельці А.Веласов, С.Нероцька, сит Соція, вул. Ін.Вор-
ченко № 24.

Кубатура будинку- 4700 м3

У селі Анатолія в 1946-1947рр. зупинився і жив
український поет Т.Г.Ворченко.

7 березні-квітні 1946 року він написав тут проповіді
окопач Солюхо та поетичні твори. Під час другого
свого приїзду в березні 1947 року Т.Г.Ворченко написав
порядкову до соціальної вірши поезії, що відомі в
літературі під назвою "Соціально передово".

На поштовому поштівці будинку, де жив Вор-
ченко, встановлено меморіальну дошку.

А.А.Лисогуб був одним з засновників "Земля й воля",
подавав велику грошову допомогу народницькій організації
для підготовки соціального повстання. В 70-80 рр. 1908
у нього були народовельці А.Веласов, С.Нероцька.

Будинок односторонній, виготовлений з цегли,
дах залізний.

Знаходиться на території сільської Радн. Орендує
і відповідає за збереження шпалу.

"Вісничі вісти України", К.1901р.

"Чернігівщина? публіци, К., 1901 р, стор.200-
201.

8. Альтонка Гайсов, сит Соція, в парку Ін.Т.Г.Вор-
ченко.

В 1889 році в Селі Анатолія був український поет-соц-
пор А.І.Гайсов.

На шляху парку збереглось альтонка, в якому по-
сив відомості, вилучився провідником, А.І.Гайсов.

Тут він написав вірш про вір "Соція горд
висока", який став народною піснею.

На альтонці встановлено меморіальну дошку.
Виготовлено з цегли, цоколю. Дах залізний. Зна-
ходиться на території сільської Радн. Відповідає за
збереження шпалу.

9 Пам'ятник Т.Г.Девченку, погруддя, смт Седнів,
в парку ім.Т.Г.Девченка.

Висота скульптури- 0.6 м.

Ширине- 0.65 м.

Висота постаменту- 2.5 м.

Розміри основи постаменту- 1.65 м x 1.55 м.

Пам'ятник встановлений на честь перебування Т.Г.Девченка
в Седніві в 1846 - 1847рр.

Пам'ятник збудований за рішенням виконкому селищної
Ради.

Автор пам'ятника, скульптор Г.В.Бистревський.

Скульптура виготовлена з гіпсу.

Постамент- з граніту.

Знаходиться на території селищної Ради, відповідає
за збереження школо.

23 17

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ БАХМАЦЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

1. Могила видатного пасічника Прокоповича П.І./1775-1850/
с.Пальчики.

Висота обеліску- 3.6 м.

Розміри основи - 2.25 м х 2.15

В селі Пальчики в першій половині 19 ст. жив і працював видатний пасічник, основоположник вітчизняної науки про бджільництво.

В 1814 р. Прокопович Петро Іванович створив перший у світі рамочний напіврозбірний вулик і запровадив раціональну систему бджільництва. Він створив і очолив /1828-1850/ першу в Росії школу бджільництва, яка за період свого існування випустила 640 підготовлених пасічників з селян.

Прокопович П.І. своєю творчою працею і талантом поставив бджільництво на наукову основу, перетворив його з любительського заняття в галузь великого народногосподарського значення.

"Славетний, великий пасічник-, так називав Прокоповича Т.Г. Шевченко, який був особисто знайомий і відвідав його пасіку в селі Пальчики.

Архів Прокоповича та деякі речі з його пасіки зберігаються в Чернігівському історичному музеї і Конотопському краєзнавчому музеї.

Большая советская энциклопедия, 1958 г. т.35, стр.16

Голицын Я.С. Улей и мед Прокоповича П.И./135 лет со дня изобретения/, журнал "Пчеловодство", 1950, № 3.

Знаходиться на території і утриманні колгоспу ім.Леніна.

2. Могила видатного російського художника М.М.Ге/1831-1894/
с.Шевченкре, Гайворонської с/Ради.

Розміри надгробної плити - 2.5 м х 1.5 м.

Залишивши Петербург в 1786 році і оселившись на хуторі, на якому він прожив до кінця свого життя, видатний російський живописець Микола Миколайович Ге створив цикл картин "О страданіях Христа", насичених великим драматизмом /"Милосердие", "Выход с тайной вечери", 1889, "Совість", 1891 р., "Голгофа", 1892, "Распятіе", 1892-1894/.

Тут він намалював ряд етюдів українських селян та природу України /"Портрет селянина", "Ніч", "Захід сонця", "Присмерки".

Надгробно плита виготовлена з бетону. Знаходиться на території і утриманні колгоспу 40-річчя Жовтня.

Українська Радянська Енциклопедія, К, 1960,
т.3, стор. 156.

ПАМ'ЯТНИКИ МИСТЕЦТВА БАХМАЦЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Пам'ятник Т.Г.Шевченку, погруддя, с. Григорівка, Григорівської с/Ради, в центрі села.

Висота скульптури- 0.9 м

висота постаменту- 2.8 м.

Розміри основи постаменту-2.5 м х 2 м.

Під час свого перебування на Україні, в 1843 році Григорівку відвідав Т.Г.Шевченко. Свято шанують пам'ять Т.Г.Шевченка григорівські колгоспники. На честь перебування великого Кобзаря на сільській площаді споруджено йому пам'ятник.

Скульптура виготовлена з гіпсу.

Постамент- з цегли, цементу.

Пам'ятник знаходиться на території і утриманні Григорівської с/Ради.

"Чернігівщина", путівник-довідник, К, 1967, стор. 162.

25
29

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ БОБРОВИЦЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Пам'ятники історії.

1. Могила Героя Радянського Союзу Бичок О.С., м.Бобровиця,
в міському парку.

Висота обеліску- 2,2 м.

Висота постаменту- 0,15 м.

Розміри основи постаменту- 1,6 м х 1,5 м.

Форма- призматична.

Бичок Олег Сергійович - ст.лейтенант державної безпеки,
Герой Радянського Союзу. Народився в 1921 році в м.Бобровиця.
Вчився в Бобровицькій 10-річній школі. З початком війни
вступив до партизанського загону. З початком війни він
знаходився на Західному фронті, приймаючи участь в
перших важких боях з німецькими окупантами. Потім
т.Бичок був направлений в складі спеціальної групи на
захоплену фашистами територію Білорусії для боротьби з
загарбниками в їх тилу.

Він був призначений комісаром партизанського загону.
Понад 2 роки пробув т.Бичок в тилу ворога, ведучи з
фашистами нещадну боротьбу. 7 травня 1944 року в бою з
фашистами О.С.Бичок пав смертю хоробрих. Його поховали в
Мінській області. 27 листопада 1946 року тіло Героя було
перевезено і поховано в м.Бобровиця.

Обеліск збудований в 1947 році на вшанування пам'яті
загиблого героя-земляка.

Виготовлений з чорного полірованого граніту. Зна-
ходиться на території і збереженні міської Ради.

Чернігівщина /путівник/, К.,1962 р.

26
30

2. Пам'ятник на честь перебування декабристів Волконського С.Г., Волконської М.М., Поджіо О.В. в селі Вороньки, село Вороньки, Вороньківської с/Роди.

Розміри статуї - 3,5 м х 2,5 м.

У Вороньках провали останні роки свого життя декабристи С.Г. Волконський, його дружина М.М. Волконська, О.В. Поджіо.

Сергій Григорович Волконський, генерал-майор, учасник Вітчизняної війни 1812 року, був одним з керівників Волконської управи Південного товариства декабристів. Після придушення повстання Волконський був засуджений до страти, заміненої 20-ми роками каторжних робіт на перченських рудниках.

У 1827 році до Сибіру добровільно поїхала його дружина Марія Миколаївна Волконська, дочка героя Вітчизняної війни 1812 року М.М. Раєвського.

У 1860 році Волконські приїхали в село Вороньки. Розом з ними був їхній друг, декабрист Олександр Вікторович Поджіо, який був членом Південного товариства декабристів і разом з Волконськими відбував заслання в Сибіру.

В 1863 році померла М.М. Волконська, в 1865 р. - С.Г. Волконський, в 1873 р. - О.В. Поджіо. Вони були поховані в силіні цвинзів, але цвинз була розібрана, могилки зруйновані.

Пам'ятник збудований в 1969 році замість обеліску, виготовленій з граніту.

Знаходиться на території колгоспу "Червона зірка". За збереження пам'ятника відповідно с/Роди.

Чернігівщина /путівник-довідник/ К, 1967 р.

3. Будинки, в якому зупинявся український поет Т.Г. Шевченко, с. Мар'їні, Рудківської с/Роди, худ. Шевченко.

Будинки дерев'яний, на цегляному фундаменті, односторонній, дах залізний.

В цьому будинку по запрошенні поміщика Катеринича зупинився в 1846 році Т.Г. Шевченко. Для задоволення портретів членів його сім'ї.

Знаходиться на території с/Роди. За збереження відповідно с/Роди, без оренди цей будинок.

Чернігівщина /путівник/ К, 1962 р.

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ БОРЗНЯНСЬКОГО РАЙОНУ
РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

1. Могила українського письменника Куліша П.О. с.Оленівка, Оленівської с/Ради. Могила загороджена металевою огорожею. Розміри - 5.5 м x 2.5 м.

В 19 ст. хутір Матронівка належав українському письменникові Пантелеймону Олександровичу Кулішу, якого добре знав Т.Г.Шевченко і гостем якого він не раз був.

На мармуровій надгробній плиті зроблено напис "Пантелемон Олександрович Куліш / 1819-1897/- відомий український письменник.

Пам'ятник знаходиться на території і утриманні с/Ради. "Чернігівщина", путівник, К. 1962, стор.52.

2. Братська могила Героя Радянського Союзу, гвардії капітана Максина К.П. /1911-1943/ і 113 воїнів Радянської Армії, с.Комарівка, Комарівської с/Ради, сільське кладовище.

Висота обеліску- 2.5 м.

Розміри основи-1.3 м x 1.2 м.

13 вересня 1943 року батальйон Максина, зробивши 20 км. кидок, виконуючи бойове завдання, вночі наткнувся біля села Комарівки на велику німецьку засаду. Фашисти пропустили розвідку і вдарили з кулеметів по колоні. Зав'язався нерівний бій. В цьому бою пав смертю хоробрих комбат Максін К.П. Відважно билися його бійці, вони відплатили за смерть любимого командира, біля 500 трупів німецьких солдатів вкрили поле боя.

Борзнянський райвоенкомат підпримав ініціативу червоних слідопитів про встановлення пам'ятника на братській могилі і при допомозі Комарівського виконкому с/Ради на кошти громадськості на братській могилі встановлено мармуровий обеліск пам'яті Героя Радянського Союзу Максину і 113 загинувших бійців його батальйону.

Обеліск виготовлений з чорного граніту, постамент - з цегли, цементу.

Знаходиться на території і збереженні с/Радн.

Районна газета "Комуністична праця" від 14.5.1967р.

3. Братська могила, в якій поховані Герої Радянського Союзу П.П.Ярцев та 108 воїнів Радянської Армії, с.Нові Ілани. На постаменті встановлено скульптуру воїна з прапором та вінком в руках.

Висота скульптури - 2,3 м.

Вітрило - 0,85 м.

Висота постаменту - 1,6 м.

Розміри основи постаменту - 1,6 м х 1,6 м.

Ярцев Павло Петрович /1916-1948рр/- ст.лейтенант, порторг 2-го батальйону 1085-го полку, 822-ої стрілкової дивізії брав участь в бою за визволення Чернігівщини від німецьких окупантів.

Особливо відзначився хоробрістю при форсуванні ріки Софи. Під час форсування ріки Ярцев П.П. на чолі штурмової групи десантників під ворожим кулеметним вогнем противника першим переправився через ріку і захопив плацдарм на противоположному березі. Самостійно пішов ^{всу}проводом кількох танків пішки в контратаку. В цьому героїчному бою 6 вересня 1948 року Павло Ярцев поніс смертні поранення, похований в селі Нові Ілани. В цій могилі також поховані 108 воїнів Радянської Армії, які загинули в боротьбі з німецькими окупантами.

Пам'ятник збудований в 1958 році на честь звільнення пам'яті загиблих воїнів за рішенням районного Рад депутатів трудящих. Скульптура - з залізобетону,

постамент - з цегли, цементу.

Знаходиться на території і збереженні Новосиньківської с/Радн.

Архів ЦО СРСР, оп.798756, с.59, л.126.

4. Будинок, в якому жив український Кобзар Тарас Григорович Шевченко, м.Борзна, вул.Свердлова 20.

Площа будинку- 172, 84 м²

Кубатура- 9027 м³

У січні 1847 року Борзну відвідав великий український поет Тарас Григорович Шевченко. Він жив у свого знайомого Василя Білозерського, редактора журналу "Основа", який видавався в Петербурзі.. Він один з організаторів Кирило-Мефодіївського товариства.

Т.Г.Шевченко намалював тут кілька портретів на замовлення місцевих інтелів. Будинок, в якому жив поет, зберігся й досі. На ньому встановлено меморіальну дошку.

Будинок одноповерховий, дерев'яний, фундамент цегляний. Дах залізний. Орендує і відповідає за збереження міська лікарня.

Чернігівщина, путівник-довідник, К,1967р.

Пам'ятники мистецтва.

5. Пам'ятник Т.Г.Шевченку, погруддя, м.Борзна, на території школи-інтернату.

Висота скульптури- 0,6 м.

Ширина- 0,7 м.

Висота постаменту- 1,65 м.

Розміри основи постаменту- 1,6 м х 1,45 м.

Пам'ятник встановлений в 1965 році на честь перебування Т.Г.Шевченка в м.Борзні.

Скульптура виготовлена з гіпсу, в Київській художній майстерні. Постамент- з цегли, цементу.

Знаходиться на території міської Ради. За збереження відповідає школа-інтернат.

6. Пам'ятник Т.Г.Шевченку, погруддя, м.Борзна, в центрі.

Висота скульптури- 0,65 м, ширина-0,7 м.

Висота постаменту- 1,3 м.

розміри основи постаменту- 1 м х 1 м.

4.
Нагірний об'єктовий за рішенням районного Рад депутатів трудящих на честь поробування Т.Г.Повчонка в н.
Борони. Відкритий в бороні 1961 року.

Скульптура виготовлена з бетону,
посадились - з цвпк, цвпкту.

Смонтований на території місцевої Ради, відкрито за
зборівши площі.

Чортківщина /Луганщина/ Р., 1962 р.

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ВАРВИНСЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

1. Могила видатного російського математика Г.Ф.Вороного /1868-1908/, с.Журавка, Журавської с/Ради, кладовище.
Розміри надмогильної плити - 1.8 м x 1.2 м.

Георгій Федосійович Вороний уродженець села Журавка. В 1889 році закінчив Петербурзький університет, в 1897 році захистив докторську дисертацію.

В 1907-1908рр. брав участь в організації і роботі політехнічного інституту в Новочеркаську.

В 1907 р. був обраний членом-кореспондентом Петербурзької академії наук.

Основні праці Вороного стосуються теорії чисел, де він добився видатних результатів. 'Останні роки життя провів на батьківщині, в с.Журавка.

Надмогильна плита виготовлена з цегли, цементу. Знаходиться на території і утриманні с/Ради.

Українська Радянська Енциклопедія К, 1960, т.6, стор. 17.

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ГОРОДНЯНСЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Пам'ятники історії

1. Могила С.Д. Носа, м.Городня, біля дитячого садка.
Висота обеліску- 1.5 м.
Розміри основи -1.2 м X 1.2 м.
Форма- призматична

Степан Данилович Нос, відомий фольклорист, письменник, народний лікар, етнограф і громадський діяч. Уродженець Чернігівщини.

В 60-х р. в Чернігові він вів велику пропагандистську роботу. В його квартирі читалися політичні журнали Герцена "Колокол", "Полярная звезда", недержавні видання таємної організації "Земля і воля".

Під виглядом продажу різних книжок С.Нос обирав і розсилав гроші на користь "Землі і волі".

В 1863 році він був заарештований за участь у народницькому русі і посаджений до Петропавлівської фортеці. Помер в м.Городні в 1901 році.

Пам'ятник встановлений в 1903 році. Виготовлений з мармуру та цегли. Знаходиться на території м/Ради. За збереження відповідає комбінат комунальних підприємств.

2. Братська могила, в якій поховані Герой Радянського Союзу Марков В.С. та воїни Радянської Армії, с.Дібровне, Смичинської с/Ради, біля клубу.

На постаменті встановлено скульптуру воїна з прапором в руках.

Висота скульптури- 3.2 м.

Ширина- 0.9 м.

Висота постаменту- 2 м.

Розміри основи постаменту- 1.7 м x 1.7 м.

Марков В.С., л-нт, командир 3-ої танкової роти, 60 танкового полку, 15-ої гвардійської кавалерійської дивізії, першого гвардійського кавалерійського корпусу

уродженець села Морозково Свердловської області.

Особливо відзначився героїзмом в боях за визволення Чернігівщини від німецьких окупантів.

Переслідуючи противника, танкісти під командуванням Меркова зав'язали бій з німцями під селом Стара Гута, Городнянського району.

В цьому бою вони знищили 200 німецьких солдатів і офіцерів, 8 бронетранспортерів, 6 гармат, 10 мінометів.

Своїм могутнім ударом танкова рота забезпечила оволодіння селом ~~Стара Гута~~ Стара Гута.

В цьому бою ~~погиб~~ по-героїчеськи загинув Мерков Віктор Степанович. Останки Героя поховані в селі Аіоровне Городнянського району.

В цій могилі також поховані воїни Радянської Армії, які загинули в боротьбі з німецькими окупантами у вересні 1943 року.

Кількість загиблих невідома.

За особисту мужність, самовідданість Мерков В.С. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 26 квітня 1949 р. посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник встановлений за рішенням районного Рад депутатів трудящих. Відкриття присвячено 15-річчю з дня визволення села від фашистських загарбників.

Скульптура виготовлена з залізобетону, постамент - з цегли, цементу.

Знаходиться на території колгоспу "Оброгут". За збереження відповідає школа.

Архів МО СРСР, ф.33, оп.793756, д.30, л.81,82.

8.

Братська могила, в якій поховані Герої Радянського Союзу Акіф'єв С.І., ²⁸ воїни Радянської Армії, Великодністровської с/Ради, сілн науки.

Висота обеліску- 2.5 м.

Розміри основи обеліску- 1 м х 1 м.

Торце- пірамідальне.

Акіф'єв Сергій Іванович /1925-1939/- рядовий солдат, командир відділення 3 роти, 181 стрілкового полку, 256 стрілкової дивізії, уродженець с.Горки Московської області.

В кінці літа і восени 1939 року Акіф'єв в складі військ Центрального фронту брав участь в багатьох запеклих боях за визволення Чернігівщини від німецьких окупантів. Особливо відзначився хоробрістю за визволення села Туличів, Городианського району.

22 вересня 1939 року підрозділ т.Акіф'єва пішов в атаку на укріплений німецький пункт під Туличевом і зав'язав запеклий бій з фашистами. Рішучими ударами було знищено два флангових німецьких взяти, але центральний німецький взіт продовжував носити наших солдатів. Не було ніякої змоги просунутись вперед. Тоді Т.Акіф'єв повторив подвиг Олександра Матросова, кинувся на амбразуру ворожого взіту, і цим самим забезпечив наступ наших військом.

Останки Героя поховано в селі Великий Листівен. В цій могилі також поховані воїни Радянської Армії, які загинули в боротьбі з німецькими окупантами у вересні 1939 року. Кількість загиблих невідомо.

Обеліск збудовано на за рішенням виконкому с/Радн в 1962 році на честь вшанування пам'яті загиблих воїнів.

Виготовлений із залізобетону. Знаходиться на території колгоспу "Рассвет". За збереження відповідає село.

Архів МО, СРСР, ф.33, оп.793756, п.168.

4 Братська могила, в якій поховані Герой Радянського Союзу Павлов М.М. та воїни Радянської Армії, с.Перепиш Перепишської с/Радн, в центрі.

На постаменті встановлена скульптура воїна з прапором в руках.

Висота скульптури- 2.9 м.

Вирива- 0.9 м.

Висота постаменту- 1.83 м.

Розміри основи постаменту- 2.5 м з 2 м.

Павлов Михайло Микитович /1919-19.3рр/-ст.лейтенант, штурман авіаескадрильї, 128 Калінінського бомбардировочно-авіаційного полку, уродженець с.Липовець Орловської області. Літом і восени в 1943 року т.Павлов в складі військ Центрального фронту брав участь в повітряних боях за визволення Чернігівщини.

6 жовтня 1943 року літак Павлова зробив бойовий наліт на м.Гомель, тут він знищив понад 50 вагонів з військовим вантажем гітлерівців та їх склад з паливом. При виході літака з пікірування він був підбитий ворожим снарядом. Павлов М. довів підбитий літак до своєї території, але машина була тяжко пошкоджена і впаде на землю біля села Перепис Чернігівської області. Героїчний екіпаж літака загинув. Останки штурмана Павлова поховані в с.Перепис.

В цій братській могилі поховані також воїни Радянської Армії, які загинули під час визволення села від німецьких окупантів у вересні 1943 року. Кількість загиблих невідома. Указом від 13. . . 4р. йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Пам'ятник встановлений за рішенням виконкому с/Ради Відкриття присвячено 20-річчю визволення села від фашистських загарбників.

Скульптура - з гіпсу,
постамент - з цегли, цементу.

Виготовлений в Київській художній майстерні, масового виробництва. Знаходиться на території і збереженні колгоспу

"Рассвет" Архів МО СРСР, ф.33, оп.793756, спр.36, арк.38.

5. Братська могила, в якій поховані Герої Радянського Союзу Швецов І.І., Арзуманов Г.М. та воїни Радянської Армії, с.Макишин, Макишинської с/Ради, в центрі села.

На постаменті встановлено скульптуру воїна з автоматом в руках.

Висота скульптури- 1.7 м.

Ширина- 0.85 м.

Висота постаменту- 1.7 м.

Розміри основи постаменту- 1.8 м. x 1.65 м.

Швецов Іван Іванович /1919-1948рр/- гвардії молодший лейтенант, командир кулеметного взводу 52 -го калерійського полку 14 гвардійської кавалерійської дивізії, уродженець села Ясєніха, Іванівської області.

У серпні - вересні 1948 року він у складі військ Центрального фронту брав участь в боях за визволення Чернігівщини. У вересні 1943 року полк т.Швецова вів бойові дії в районі села Макишин. В одному з боїв за визволення села від німецьких окупантів загинув смертю хоробрих командир кулеметного взводу Швецов І.І.

Останки Героя поховані в с.Макишин.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 січня 1944 р. за героїчний подвиг йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

В цій братській могилі похований Герой Радянського Союзу Арзуманов Гурчен Мерзаєвич, гвардії лейтенант, командир шаблевого ескадрону 34 гвардійського, кавалерійського полку, 14-ої кавалерійської дивізії.

22 вересня 1943 року в бою за визволення села Куликівки, Городнянського району від німецьких окупантів загинув смертю хоробрих Арзуманов Г.М. Тіло командира ескадрону поховано в с.Макишин.

За вміле командування ескадрону та особисту мужність в бою з фашистами йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу від 15 січня 1944 року.

Тут же поховані 20 воїнів Радянської Армії, які загинули в боротьбі з німецькими окупантами у вересні 1943р.

Біля братської могили встановлені меморіальні дошки з прізвищами загиблих воїнів -односельчан.

Пам'ятник встановлений за рішенням райвиконкому Рад депутатів трудящих в 1959 році на честь вшанування пам'яті загиблих воїнів.

Скульптура- з залізобетону, постамент та меморіальні плити з цегли, цементу.

Знаходиться на території і збереженні с/Ради.

Архів МО СРСР, оп.793756, д.3, л.30.

6. Будинок, в якому народився видатний український хірург М.М.Волкович, м.Городня, вул.ім.Волковича Д 19.

Будинок одноповерховий, дерев'яний, дах залізний.

Місто Городня-батьківщина видатного українського хірурга, професора, доктора медичних наук Миколи Маркіяновича Волковича /1858-1928рр/.

У 1908 році під керівництвом і за ініціативою М.М.Волковича було організовано Київське Хірургічне товариство, головою якого він був 20 років.

М.М. Волкович написав 84 наукові праці і виховав багато хірургів.

Будинок знаходиться на території м/Ради. За збереження відповідає комбінат комунальних підприємств.

Кришов О.П. М.М.Волкович, К, 1947 р.

Коломіїченко М.С. Видатний український хірург.

"Україна", 1958, Д 24.

7. Будинок бувшої чоловічої гімназії, де навчався Чумак В.Г., м.Городня, вулиця 8 березня Д 14.

Будинок двоповерховий, виготовлений з цегли, дах залізний.

Кубатура будинку - 4200 м³

Площа - 6-0 м²

В 1918-1919 р. в Городнянській чоловічій гімназії вчився революційний поет Василь Григорович Чумак, уродженець м.Ічня.

Активну літературно-громадську діяльність він почав з 1917р. Проводив підпільну революційну роботу в тимчасово-окупованому петлюрівцями і денікінцями в Києві. Закатований денікінцями в 1919 році.

До видатних зразків української Радянської поезії належить такі вірші: "Березневий каламут", "Червоний заспів", цикл "Революція" та інші.

Знаходиться на території міської Ради. Орендує і відповідає за збереження школи-інтернату.

Українська Радянська Енциклопедія. К, 196, т.16.

8. Будинок, в якому народився український радянський поет П.О.Дорошко, с.Тушичів, Тушичівської с/Радн, вул.Беззарна в 30.

Площа будинку - 60 м²

Петро Онуфрієвич Дорошко - український радянський поет. Народився 24.12-1910р. в с.Тушичові на Чернігівщині. Закінчив Харківський університет /1938 р/.

Аркуватися почав з 1938 року.

Він написав такі твори: поема "Сандонирський плацдарм", збірники "Сяди Червонограда", "Вашні зягрови" та ін.

Будинок одноповерховий, дерев'яний, дах залізний. Знаходиться на території с/Радн. Призначення використовується під житло. За збереження відповідає власник будинку.

Українська Радянська Енциклопедія. К, 1961, т. .

9. Гармати, подеревані Петром I, м.Городня, у сивері.
Висота гарнат /стводів/ - 1.7 м.
Висота постаменту - 1.65 м
Розміри основи постаменту - 1.6 м x 1.6 м.

В 1709 році в м.Городні зупинявся Петро I, який повертався в столицю після перемоги над шведами.

Тут, 20 червня, він відмічав день свого народження і подерував місту 3 великі залізні гармати, які в 1899 році були встановлені на кам'яні п'єдестали і зберегалися повні.

Знаходиться на території міської Радн. За збереження відповідає комбінат комунальних підприємств.

"Чернігівщина", путівник. К, 1962р., стор.27.

39
43

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ІЧНЯНСЬКОГО РАЙОНУ
РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

1. Могила Героя Радянського Союзу Герана М.О., селище Качанівка, Власівської с/Ради, в парку.

Висота обеліску- 7 м.

Розміри основи обеліску- 2.5 м х 2.5 м.

Форма- конусоподібна.

Геран Михайло Олександрович- гвардії ст.лейтенант, старший пілот винищувальної авіації народився в 1918 році в селі Власівці Ічнянського району.

За перші півтора роки війни М.Геран зробив 180 бойових вильотів, з яких 120 вильотів супроводжувались жорстокими повітряними боями і 20 разів успішним штурмуванням ворожих військ та аеродромів.

За особисту мужність, відвагу в повітряних боях з ворогом йому Указом від 22 лютого 1943 року було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

В 1944 році в одному з тяжких перівних боїв Михайло Геран загинув смертю хоробрих.

Пізніше тіло героя було перевезено і поховано в Качанівському парку. На могилі М.О.Герана споруджено обеліск з барельєфним зображенням героя. Збудований в 1948 році на вшанування пам'яті героя-земляка.

Обеліск виготовлений з цегли, цементу.

Знаходиться на території с/Ради. За об'єктом відповідає дирекція санаторія Качанівка.

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793756, д.10, л.134-136.

2. Бувший палац поміщика В.В.Терновського, в якому перебували в 30-30рр. XIX ст. вишукані цінні піротури та інстації, сел.Качанівка, Власівської с/Ради, на території санаторію "Качанівка".

Будинок двоповерховий, цегляний, дах залізний.

Кубатура будинку- 10224 м3

довжина- 72 м.

Виріна- 3.5 м.

Меценисти Тернопольські були знавцями і друзями в сфері української і українськими діячами науки, літератури і мистецтва.

В Качанівку до них в різний час приїжджали російські і українські письменники, художники, музиканти.

В 1836-1837 і в 1848-1850 рр. в Качанівці бував М.В.Гоголь. Тут він вперше в сімейному колі Терновських і їх гостей читав свої твори.

В 1838 році Качанівку відвідав великий російський композитор М.І.Гайденко. Він написав тут і частини опери "Руслан і Людмила".

В однечас з Гайденком в Качанівці була автор відомої української музичної комедії "Запорожець на Дунаї" С.С. Гузак-Артемюк і талановитий художник, друг Шевченка по Академії художеств, В.І.Ветерберг, який написав тут свою працю картину: "Гайденко в Качанівці".

В 1843 році Качанівку вперше відвідав Т.Г.Шевченко. Потім, в період з 1848-1849 рр., Шевченко ще кілька раз бував у Качанівці.

Тут бував і великий російський художник І.В.Рєпін. Він провадив тут серпень і вересень 1880 р. і розпочав писати відому картину "Запорожці".

Знаходиться на території с/Роди.

Приміщення будинку використовується від сенаторів. За збереження відомі адресція сенаторів "Качанівка".

Журнал "Советская Украина", 1957 р. № 6.

3. Бесіда Гайденка, в якій він написав перші частини опери "Руслан і Людмила", селище Качанівка, на території сенаторів "Качанівка".

Бесіда організована з метою збереження. Попридан охорони.

В 1838 році Качанівку відвідав російський композитор М.І.Гайденко. Він нещастливо працював тут у родинній бесіді, що збереглася і досі.

Гвізела в час свого двомісячного /червень-липень/ перебування написав тут пораді частини опери "Русалка і Лодина", а також сказав музику на дві українські пісні: "Туди вітер веде в полі" і "На дубочі, соловейку". Знаходиться на території Власівської с/Радн.

За зображення відповідає дирекція санаторія "Кочівля". В літній період басейн використовується під читальний зал.

Чернігівщина /лузіцькі-довіани/, К., 1967 р.

4. Будинок, в якому народився український поет В.О. Чумак, м. Ічня, вул. Пушкіна 5 б.

Площа будинку - 5 м²

Ічня - батьківщина українського поета Веселя Іриво-вича Чумака /1900-1919рр/.

Зберігся будинок, в якому народився і провів свої дитячі роки В.Чумак.

Закінчивши ічнянське 4-х класне училище, а потім Геродимівську гімназію, він напочатку 1919 р. переїхав до Києва. Тут друкував він свої вірші в радянському журналі "Нистецтво".

Щоля обвиняття Києва конікінці схопив Чумак і 21 листопада 1919 року його було розстріляно.

Будинок одноповерховий, дерев'яний, цоколь залізний. Знаходиться на території міської Радн. Приміщення використовується під вистав. За зображення відповідає власник будинку.

Українське Радянське Енциклопедія, К., 1964 р. т. 16, стор. 236.

5. . . . Будинок, в якому навчався український письменник С.В. Воспільченко, м. Ічня, вул. Германського.

Площа будинку - 33 м²

Воспільченко Степан Васильович /Павсенко/-знавець українським радянським письменник і педагог. Народився в м. Ічні в сім'ї солдирської сім'ї.

42
46

Зберігся будинок, в якому навчався С.Васильченко.
Позіш закінчив Коростинівську вчительську семінарію, вчи-
тельство на Київщині та Полтавщині.

Друкуються почав в 1903 році.

Він автор багатьох в'єсе, повістей, його перу належать
вісників "Бондарівна", "Однаний перстень" та інші.

Будинок двоповерховий, кам'яний, дах скатний.
Знаходиться на території міської Ради. Прямітання викорис-
товується під автошколу.

За охорону в'єповідомляє дирекція автошколи.

М.Грудицька, В.Куршова, Степан Васильченко, К., 1930р.

Українська Радянська Енциклопедія, К., 1960 р.т.ІІ.

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ КОЗЕЛЕЦЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Пам'ятники археології

1. Городище, відоме населенню під назвою "Земляний вал", м.Остер, південно-західна частина міста, між річкою Остерка і Десна. Городище круглої форми, обнесене валом. Відноситься до XI-XII ст., в 20р.ХХст.на території Городища розкопки проводив М.Макаренко. Знайдені предмети домашнього вжитку, прикраси, зброя. Ці матеріали свідчать про високий рівень розвитку ремесла в древній Русі.

На городищі збереглися залишки архітектурної споруди XII ст. під назвою "Кр"іва божниця".

Городище являється залишками літописного міста Городець Остерський.

Знаходиться на території колгоспу "Заповіт Ілліча". За збереження відповідає міська Рада.

М.Макаренко. Старогородська божниця та її малювання. К. 1928.

М.Макаренко, Чернігів і північне Лівобережжя, К. 1928

Пам'ятники історії.

2. Могила Мішші Сеспеля, основоположника Чувашської поезії, м.Остер, в парку ім.Куйбишева.

Висота надмогильного пам'ятника - 2 м.

В 1922 р. в м.Острі помер видатний чувашський письменник, основоположник чувашської поезії Мішші Сеспель.

За рішенням міської Ради в 1954 році на його могилі побудований пам'ятник.

Пам'ятник виготовлений з шліфованого мармуру. Розташований на території м'Остра. За збереження відповідає міська Рада.

3. Братська могила воїнів Радянської Армії, м.Остер, парк ім. В.І. Леніна.

На могилі встановлено скульптуру воїна.

- Висота скульптури - 2 м
- Ширина - 0,85
- Висота постаменту - 2 м
- Розміри основи постаменту 6м x 2м

На гранітних плитах біля підніжжя скорботного бійця викарбувані прізвища загиблих героїв. Серед них 8 Героїв Радянського Союзу.

БЕЛОНОЖКО Марко Миколайович / 1915-1943 рр/ - капітан, командир роти 42-го інженерно-саперно батальйону 59-ої окремої інженерно-саперної бригади резерву № головного командування .

БІРЕНБОІМ Яков Абрамович / 1907-1943/ - гвардії підполковник, командир 15-го гвардійського повітряно-десантного стрілкового полку 4-ої повітряно-десантної гвардійської дивізії.

РИБАЛКА Олексій Васильович / 1920-1943/ - капітан , командир 3-го батальйону 1033-го стрілкового полку, 280-ї Червонопрапорної Конотопської стрілкової дивізії.

ВИНОКУРОВ Максим Ілліч /1913-1943/ - гвардії ст. лейтенант, заступник командира 2-го батальйону по політчастині 7-го повітряно-десантного стрілкового полку, 2-ї повітряно-десантної гвардійської дивізії.

ПОСАДСЬКИЙ Іван Микитович / 1900-1943 рр/ - підполковник, командир 985 го стрілкового полку, 236 -ої Глухівської стрілкової дивізії.

ПЕТРОВ Антон Ілліч / 1922 -1943/ - капітан , командир 985 стрілкового полку, 226 Глухівської стрілкової дивізії.

2.- 48

ВОРОБІЙОВ - капітан , командир роти 42 інженерного батальйону,
59 Окремої інженерно- саперної бригади резерву головного
командування.

За безприкладну мужність в боях з фашистами і героїські
подвиги в битві за Дніпро Президія Верховної Ради СРСР посмерт-
но присвоїла вище згаданим воїнам звання Героя Рад. Союзу.

Пам'ятник збудований в 1956 р. на честь вшанування пам'яті
героїв. Скульптура виготовлена з залізобетону, постамент з
цегли, цементу. Пам'ятник знаходиться на території і у
збереженні міської Ради.

г. "Красная Звезда" 10 УІ -64 г.
г. "Комсомольський гарт"

4. Братська могила воїнів Радянської Армії, с. Косачівка,
на кладовище.

На могилі встановлено скульптуру воїна з автоматом в руках.

- Висота скульптури - 3,5 м
- Ширина - 0,8 м
- Висота постаменту - 1,5 м
- Розміри основи постаменту - 1,8м x 1,5м

В братській могилі поховано 17 воїнів Радянської Армії,
які загинули в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками
при звільненні села в жовтні 1943 р.

Серед них 7 Героїв Радянського Союзу.

ЧЕРЕНКОВ Іван Максимович / 1918-1943/ - гвардії-сержант,
командир відділення пішої рзвідки 205 стрілецького полку
70 гвардійської Глухівської стрілецької дивізії 13 армії.

СКУСНІЧЕНКО Яків Соловейович - капітан, заступник командира
1 батальйону по політичній частині, 498 стрілецького полку,
132 Бахмацької Червонопрапорної стрілецької дивізії.

3.- 50

ГАВРИЛЕНКО Олександр Гаврилович / 1920 -1943/ - гвардії лейтенант , командир 7 роти 205 стрілецького полку, 70 гвардійської Глухівської стрілецької дивізії.

ПАРАМОНОВ Іван Григорович / 1912 - 1943/ - лейтенант , командир взводу роти протитанкових рушниць, 1031 стрілецького полку, 280 Конотопської стрілецької дивізії, 60 армії.

ВОЛКОВ Михайло Васильович - червоноармієць, стрілець 7 роти , 1031 стрілецького полку, 280 Конотопської Червонопрапорної стрілецької дивізії..

ОВСЯННИКОВ Константин Васильович / 1907-1943/ - сержант, командир відділення, 3 кулеметної роти, 1035 стрілецького полку, 280 Конотопської стрілецької дивізії.

НОВОДРАН Павло Федотович - гвардії молодший лейтенант, командир 4-ї роти , 4-го полку, 6-ї гвардійської Червонопрапорної стрілецької дивізії.

За особисту мужність і героїські подвиги, проявлені в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками Президія Верховної Ради СРСР посмертно присвоїла вище згаданим воїнам звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник збудований в 1964 р. Скульптура виготовлена з залізобетону, постамент - з цегли, цементу.

Знаходиться на збереженні с/ради.

Архів МО СРСР, ф33, оп. 793756, спр. 44, арк 142

Архів МО СРСР, ф.33, оп 793756, спр 36, арк 191

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793756, спр.10, арк.12

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793756, спр 9, арк 138

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793756, спр 53 арк 97

5. Братська могила воїнів Радянської Армії, с. Карпилівка, в центрі села.

На могилі встановлено обеліск з фігурою воїна

Висота обеліску - 4 м

Висота скульптури - 2,5 м

Висота постаменту - 2 м

Розміри основи постаменту 1,8м x 1,8 м

В братській могилі поховано 16 воїнів Радянської Армії, які загинули в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками восени 1943 р. Серед них 2 Героя Радянського Союзу - Кривохижин Г.П., Пугач М.К., Кривохижин Георгій Петрович /1908-1943рр/ - підполковник, командир 449-го винищувального протитанкового артилерійського полку. 30 вересня він, активно діючи на плацдармі за Дніпром, особисто провів розвідку на підступах до села Старосілля і на чолі групи розвідників висунувся вперед та вступив в бій з переважаючими силами фашистської піхоти. В цьому жорстокому бою командир полку Кривохижин безстрашно йшов попереду бійців. Забезпечив розгром групи противника, він поліг смертю хоробрих 30 вересня 1943 р.

За відмінне виконання бойового завдання та особистий героїзм Кривохижину Г.П. посмертно Указом Президії Верховної Ради СРСР від 17 жовтня 1943 р. присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

ПУГАЧ Максим Кирилович / 1916 -1943 рр./ - лейтенант, командир курсантської роти 2-го окремого батальйону, 248 -ої окремої курсантської стрілкової бригади.

За відмінне командування та особисту мужність, відвагу, героїзм в боях з фашистами при форсуванні Дніпра Пугачу М.К. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 17 жовтня 1943р. присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник відкритий в 1956 р. на честь вшанування пам'яті героя. Скульптура виготовлена з залізобетону, постамент - з цегли, цементу. За збереження відповідає школа.

Архів МО. оп.793756, д. 34, л. 281

6. Братська могила воїнів Радянської Армії, с. Дроздівка, в центрі села.

На могилі встановлено скульптуру воїна з автоматом і каскою в руках

Висота скульптури - 1,6м.

Коропський район

I. Мезинська пізньопалеолітична стоянка, с. Мезин, на правому березі Десни, 25 км на південь від Новгород-Сіверського.

Стоянка розташована на лівому схилі глибокого яру, що виходить в долину Десни і за часів свого існування захищалась його високим лівим схилом від холодних північних вітрів. Відкрита ще в 1908 р. стоянка неодноразово досліджувалась, як до революції, так і в радянський час (1930, 1932, та 1954-1956 рр.). Завдяки цьому Мезинська стоянка є тепер найкраще вивченою палеолітичною пам'яткою на Україні, як за розмірами розкопаної площі, так і за кількістю виявлених на ній жилих і господарських комплексів та речових знахідок.

В розкопках 1954-1956 р. найцікавішим виявився центральний найбільший за розмірами будівельний комплекс - зимове житло. Вони являли собою велике / діаметром близько 6 м / скупчення кісток мамонта і рогів північного оленя, які залягали в певному порядку. Вивчення розвалу кісток на місці житла дало важливі дані для правильного відображення відтворення характеру жител, як Мезинська стоянка, так і багатьох інших пізньопалеолітичних стоянок Східної Європи. Досліджене житло мало вигляд досить великої конусовидної наземної будівлі. Його каркас був зроблений з дерев'яних жердин, похило вкопаних в землю по краю підлоги житла і зведених до купи над його серединою. Зверху каркас був укритий шкурами мамонтів та інших великих тварин. Для укріплення стін житла і утеплення його були використані їх кістки.

Мезинська стоянка відрізняється серед інших великою кількістю крем'яних виробів - різноманітних різців і скребків оброблених ножевидних пластинок, проколок та інших форм, матеріалом для яких служив місцевий крейдяний кремій темносірого і чорного кольору.

Серед речових знахідок на Мезинській стоянці великий інтерес становлять лопатка та дві нижні щелепи мамонта,

прикрашені художнім розписом, виконаним червоною фарбою /вохрою/. На лопатці намальовано близько 20 ламаних ліній, які утворюють досить цільний геометричний візерунок.

Ці кістки мамонта з розписом є першою знахідкою такого роду в СРСР. Щодо площі зайнятої малюнком і цільності композиції розпис не має собі паралелей в усьому світі.

Вивчення здобутих речових матеріалів і наукові спостереження під час розкопок дають підставу твердити, що Мезинська стоянка була добре обжитим поселенням первісних мисливців на мамонтів, північних оленів, зубрів та інших тварин, що водилися тоді в її околицях.

Розкопки проводили П.П. Єфіменко , М.Л. Рудянська, І.Г.Шовкопляс та інші. Знайдені речі зберігаються в державних історичних музеях м. Москви, Києва, Чернігова. За збереження відповідає с/рада.

І.Г. Шовкопляс, Поселення стародавнього кам'яного віку на Десні , Вісник АН УРСР , 1956 , № 4

І.Г. Шовкопляс, Палеолитическая экспедиция 1954 г., КСИА, вик.5 , 1955

І.Г. Шовкопляс , Археологічні дослідження на Україні / 1917 - 1957р./ , К, 1957

- 2. Могила Віри Євстахіївни Богдановської -Попової / 17/ІХ - 1867р - 25/ІУ -1896/ с.Шабалинів

В.Є. Богдановська -Попова одна з перших російських жінок-хіміків. Народилась вона 17 вересня 1867 року в місті на Неві в сім'ї відомого професора-хірурга.

Закінчила Петербурзький університет. З 1890 р. - викладач хімії в Ново- Александріївському інституті сільського господарства і лісництва. В 1892 р. - на Петербурзьких вищих жіночих курсах.

3.- 54

Її докторська дисертація "Дослідження дибензилкетону" /Женева, 1892 р. , на французькій мові/. В 1892 р. одержала ступінь **дектора** фізичних наук.

Перу Богдановської-Поповій належить "Початковий підручник з хімії", переклад з німецької мови."Хімії" Мурцеля. Вона брала активну участь у посмертному виданні праці Бутлерова " Вступ до повного вивчення органічної хімії".

Вона-співробітниця А.М. Бутлерова і Д.І. Менделєєва. В 90-х роках ХІХ ст. Віра Євстахіївна приїздила в Шабалинів. Загинула під час вибуху в хімічній лабораторії.

Г.Г. Густавсон писав, що діяльність Богдановської-Попової "всегда будет служить доказательством правоспособности русской женщины и светлым примером для будущих поколений".

Вона просила поховати її в Шабалинові , над Десною , на українській землі , яку вважала"куточком натхнення", скарбницею величі і мужності людської.....

Її чоловік, генерал Попов виконав прохання дружини. На могилі край села за його проектом було споруджено річковий корабель натуральних розмірів. На пам'ятнику вирізблені слова

" ... Вера Евстафьевна Богдановская по мужу Попова, 25 апреля 1896 г. 28 леть".

Загальна висота пам'ятника	3,60 м
Довжина	- 24 м
Ширина	- 14 м

Охорона і нагляд за станом пам'ятника покладено на виконком сільської Ради

Чернігів "Путівник-довідник" К.1962 р. та
Большая Советская Энциклопедия т. 5 II издание ,стр.348-349

- 4.- 55
3. Будинок вченого революціонера, винахідника першого в світі реактивного двигуна М.І. Кібальчича, смт.Короп, на площі Кібальчича.

Будинок одноповерховий, дерев'яний, площа 780 м², кубатура 2400 м³. Дах залізний.

В цьому будинку 31 жовтня 1853 року народився Микола Іванович Кібальчич - вчений-винахідник і революціонер-народник 70-х років.

За участь у вбивстві царя Олександра II він разом з Желябовим і Перовською були засуджені до страти. В камері, чекаючи смерті він сказав проєкт реактивного двигуна, в якому закладені основи сучасної космонавтики.

Зараз в цьому будинку знаходиться народний меморіальний музей М.І. Кібальчича.

Будинок побудовано в 50-х роках XIX ст. . За збереження відповідає Коропська селищна Рада.

Чернігівщина. Путівник. К. 1962 р.

4. Замок російського полководця Рум'янцева-Задунайського с. Вишеньки Вишеньківської сільської Ради , на правому березі р. Десни.

Будинок побудовано в ХУІІІ ст. , до наших часів збереглась частина замку, яка має форму прямокутника з двома круглими баштами біля переднього фасаду. По обидва боки півколом виходить два крила, які закінчуються павільйоном.

Замок побудований за проєктом відомого російського архітектора Баженова. В цьому замку деякий час жив відомий російський полководець і державний діяч генерал-губернатор України, генерал-фельдмаршал П.О. Рум'янцев-Задунайський.

У квітні 1797 році с. Вишеньки відвідав ідучи з Петербурга до Тульчина великий російський полководець, генералісимус російської армії О.В. Суворов. Самого П.О.Рум'янцева-Задунайського не було вже тоді в живих. Та Суворов, що високо цинив військовий таланти прославленого полко-

5.- 56

водця і вважав себе його учнем, відвідав с. Вишеньки на знак глибокої пошани до пам'яті Рум'янцева-Задунайського.

Довжина будинку 75 м. Висота 25 м. Виготовлений з цегли, цементу та вапна. Зараз в цьому будинку розміщений Будинок інвалідів та пристарілих.

За збереження відповідає дирекція Вишеньківського Будинку інвалідів та пристарілих.

Чернігівщина. Путівник. К. 1962 р.

Пам'ятник М.І. Кибальчичу,
м. Короп, в центрі

Висота скульптури	2,8 м
Висота постаменту	2,7 м
Розміри основи постаменту	2,5 x 2

Микола Іванович Кибальчич / ЗІ.Х.1853 - 15.IV.1881/ - вітчизняний революціонер-народник, винахідник, народився в м. Коропі Чернігівської губернії в сім'ї священника. В 1871-75 роках вчився в Інституті шляхів і Медикохірургічній академії в Петербурзі. В 1878 році перейшов на нелегальне становище і приєднався до організації "Земля і воля", а потім до "Народної волі". Під його керівництвом виготовлялись металеві снаряди, одним з яких був убитий Олександр II.

17 березня 1881 року він був заарештований. У в'язниці він склав схему першого в світі реактивного літального апарату, в притул підійшов до сформулювання ракетодинаміки і вперше в світі висловив ідею використання вибухових газів.

18 серпня 1965 року , в день повітряного флоту СРСР за рішенням Облвиконкому був відкритий пам'ятник легендарному землякові. Київський скульптор В. Кунцевич вміло передав несхитню волю борця-революціонера і разом з тим ніжну мрію поета.

Пам'ятник виготовлений з залізобетону, постамент - цегли-цементу. Знаходиться на території селищної Ради. За збереження відповідає Будинок культури.

В. Іващенко, А.Кравець. Його чекала галактика, К., 1966 рік

50
58

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ КОРМИЗЬСЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ВІДПІДРОЗ'Я.

Пам'ятники історії.

I. Братська могила воїнів громадянської та Великої Вітчизняної воєн, м. Кормізіно, в парку.

На постаменті встановлено скульптуру воїна з прапорами та нашою в руках. Тут же встановлено 6 обелісків.

Висота скульптури- 2,5 м.

Висота постаменту- 1,7 м.

Ширина скульптури- 0,35м.

Розміри основи постаменту- 1,7 м х 1,65 м.

Висота обелісків- 2 м.

розміри основи обелісків- 0,8 м х 0,6 м.

Форма- пірамідальна.

В братській могилі поховані воїни, які загинули під час громадянської війни та воїни Радянської Армії, які загинули в боротьбі з німецькими загарбниками в 1941-43рр.

Тут же похований комісар Першого революційного полку ім. В.І.Леніна О.М.Гарнієр, уродженець села Сядрино, Попорницького району, н.ч. Чернігівщини/нині Кормізський район/.

В роки громадянської війни він був командиром партизанського загону, а потім командиром Першого революційного полку, який пройшов славний бойовий шлях і був одним з перших військових формувань Червоної Армії.

31 грудня 1921 року в бою з контрреволюційно-куркульським бандом біля села Броч Корського району О.М.Гарнієр загинув.

Похований у братській могилі.

Пам'ятник встановлений в 1962 році на вшанування пам'яті загиблих воїнів.

Скульптура виготовлена з гіпсу.

постамент та обеліски- з цегли, цементу.

Знаходиться на території міської Ради. За зборозення відновіла школа.

І.Лудно. Ленін і Чернігівщина. Київ , 1967 р.

2
57
59

2. Братська могила комсомольців підпільної комсомольської організації "За Батьківщину", с/п Холми, Холминської селищної Ради, в парку.

На постаменті встановлені скульптури 8-х героїв-комсомольців.

Висота скульптур- 2,5 м.

Висота постаменту- 1,6 м.

Розміри основи постаменту- 4 м х 3 м.

В Холмах діяла підпільна комсомольська організація "Так починалось життя", пізніше вона прийняла нове найменування "За Батьківщину" на чолі з Іноколом Єременком, комсомольцем, працівником районного відділу Народної освіти.

Вже у вересні 1941 року молоді підпільники друкували і розповсюджували листівки, добували зброю і боєприпаси, виконували бойові завдання.

7 листопада 1941 року в Холмах майорили червоні прапори і лозунги, які були вивішені комсомольцями-підпільниками. На початку весни 1942 року організація налічувала 46 чоловік.

У березні 1942 року гестапівцям вдалося знайти на слід підпільників.

В темну ніч схопили комсомольців Іноколо Єременка, Федю Винокову, Льоно Ткаченко, Федю Різниченка і Олександр Смоланенко. Тяжко втували їх бандити, та нічого не вродило свідомості п'ятому. На світанку 4 березня 1942 року молодих героїв гестапівці розстріляли.

Пам'ятник збудований за рішенням райвиконкому Рад депутатів трудящих в 1965 році на вшанування пам'яті молодих патріотів.

Скульптура виготовлена з залізобетону,

постамент- з цегли, цементу.

Знаходиться на території і збереженні селищної Ради.

"Чернігівщина", путівник-довідник. №, 1967р.

52
60

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ КУЛІКІВСЬКОГО РАЙОНУ
РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ

- I. Братська могила воїнів Радянської Армії, в якій поховані воїни і партизани, що загинули в Великій Вітчизняній війні. В окремій могилі поховані Герой Радянського Союзу гвардія-полковник АРТАМОНОВ Ф.В., капітан ШУХМІЄВИЧ В.І., командир партизанського батальйону лейтенант ШУРГА А.С. . с. сит. Куликівка , в центрі села, біля середньої школи.

На постаменті встановлено скульптуру воїна з автоматом і пістолем в руках.

Висота скульптури 2 м

Висота постаменту 1,3 м

Розміри основи постаменту 1,1 м х 1,1 м

В братській могилі поховані воїни Радянської Армії і партизани / 36 чол./, які загинули в бою з німецько-фашистськими загарбниками при визволенні с. сит. Куликівка у вересні 1943 року. В окремій могилі 9 липня 1944 року тут поховано гвардія-полковника АРТАМОНОВА Федора Володимировича - Героя Радянського Союзу, який загинув під час проведення тактично-учбового навчання.

Гвардія-полковник АРТАМОНОВ Ф.В. , командир 25 гвардійської Київської механізованої бригади брав участь в бою за визволення міст і сіл Чернігівщини від німецько-фашистських загарбників. Особливо відзначився мужністю і хоробрістю воїнів 25 гвардійської механізованої бригади.

На ознаменування здобутої перемоги по визволенні м. Київської бригаді було присвоєно найменування "Київської".

В важких бою при форсуванні Десни і Дніпра командир бригади АРТАМОНОВ мужньо порував бойовий ділянки , проявив тверду волю до перемоги і особисту мужність в бою, подавши своїм солдатам і командирам особистий приклад хоробрості і відваги.

За відміне виконання бойових завдань видого командувача
на те особливу мужність і героїчний подвиг підполковнику
АРТІМОНОВУ Ф.В. Указом Президія Верховної Ради СРСР від
17 жовтня 1943 року присвоєно звання Героя Радянського
Союзу^{1/}.

Скульптура виготовлена з мармурової проши в Київській
художній майстерні . Постамент з цегли та цементу.

Входить на територію за утриманим Куликівської
солідної Ради.

^{1/} Архів ЦО СРСР, оп. 793756, с.3 л. 67.

2. Братська могила воїнів Радянської Армії,
с. Дроздівка , в центрі села.

5.

Висота скульптури - 1,6 м

Ширина - 0,8

Висота постаменту - 2 м

Розміри основи постаменту - 1,8 м х 2 м.

В братській могилі поховані воїни Радянської Армії, які загинули в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками у вересні 1943 р. Серед них Герой Радянського Союзу Довгий Степан Іванович.

ДОВГИЙ Степан Іванович / 1923 -1943рр./ - ст. сержант , командир гармати окремого винищувального противотанкового артилерійського дивізіону, 322 -ої стрілкової дивізії, 17-го гвардійського стрілкового корпусу.

Народився в 1923 р. в с. Олешня Охтирського р-ну Сумської області в сім'ї селянина.

У вересні 1943 р. т. Довгий у складі своєї частини брав участь в боях за визволення Чернігівщини. Особливо відзначився в бою за с. Берестовець Борзнянського району , а потім в жорстокому бою за с. Дроздівку Куликівського району.

16 вересня 1943 р. Степан Довгий з однією гарматою безстрашно вступив в нерівний бій проти 8 фашистських танків під с. Дроздівкою. Першим же влучним пострілом він підбив головний фашистський танк, який втратив хід і перегородив шлях іншим машинам. Тоді зав'язався запеклий і безприкладний артилерійський бій між 7 гітлерівськими танками і однією гарматою т. Довгого.

В цьому нерівному бою Степан Довгий знищив ще кілька ворожих танків і поліг геройською смертю, але танки фашистів не пройшли.

За високу мужність і геройський подвиг Степану Івановичу Довгому Указом Президії Верховної Ради СРСР від 16/Х-1943р. посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу

Архів МО СРСР, оп. 793756 , с.14 лл. 39,40

Пам'ятник встановлено в 1956 р. на честь вшанування пам'яті загиблих воїнів.

Скульптура виготовлена з гіпсу, постамент з цегли, цементу.

За збереження відповідає поштове відділення зв'язку.

64

Пам'ятники історії та культури Менського району республіканського значення

I. Могила видатного кобзаря Т.М. Пархоменко, с. Волосківці, кладовище.

Висота обеліску - 1,8 м

Розміри основи обеліску 1,8 х 1,3 м

Пархоменко Терентій Макарович / 1871 - 23.У.1911 / - український кобзар і лірник. Народився в с. Волосківцях. Багатий репертуар / думи, неалми, історичні, побутові пісні /, вправна гра, виразне виконання сприяли його популярності. В 1902 р. на конкурсі 20 славвозвісних кобзарів України його одностайно визнали найкращим знавцем народних дум. В 1911 р. Україна відзначала 50-річчя з дня смерті Т.Г. Шевченка. Терентій Макарович тоді був в Умані. Він загравав людям пісню про те, що сонця стало мало на землі. Жандарми його ледь не забили до смерті за непокірну правдиву пісню.

Після цього йому вже не судилося одужати. Добрі люди допомогли йому дістатися в рідні Волосківці. Тут він і помер.

Пам'ятник встановлено в 1963 на вшанування пам'яті видатного кобзаря. На обеліску висічена кобза.

Пам'ятник виготовлений з цегли, цементу. Знаходиться на збереженні школи.

УРЕ , т. 10, стр. 557 , К, 1962 р.

г. "Комсомольський гарт" - 22/У -1970р.

65

2. Погруддя Г.Г. Верьовки , смт. Березна,
біля Будинку культури.

Висота скульптури - 1,1 м

Висота постаменту - 2,4 м.

Розміри основи постаменту - 1,6 м х 1,5 м

Верьовка Григорій Гурійович / 25/ХІІ - 1895 - 1964рр/ -
український радянський композитор , хоровий диригент і
педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР / з 1946г/,
Лауреат Державної премії.

Народився у смт. Березні в родині селянина-бідняка.
У 1916 р. закінчив Чернігівську духовну семінарію. Він
брав активну участь у розвитку музикальної самодіяльності
на Україні, виховав ряд самодіяльних хорових колективів.
З 1943 р. - Верьовка Г.Г. - художній керівник і головний
диригент Державного Українського народного хору.

З 1947 р. - він професор Київської консерваторії. На-
городжений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора та
інші.

Пам'ятник відкрито 4 червня 1967 р. за рішенням
селищної Ради смт. Березна від II/УІ - 1966р.

Автори пам'ятника - Мельничук Є.О. , Онащенко Н.

За збереження відповідає школа.

Л. Яценко. Григорій Гурійович Верьовка, К.1963

г. Кисельов . Державний український народний хор. К. 1951г.

Пам'ятники історії.

1. Пам'ятник Героя громадянської війни М.Г.Кривинського, м.Нанів, на Свєдівському кладовищі.

Розміри надгробкового педименту - 1,5 м х 0,8 м.

У Наніві протягом німецької окупації жив Герой громадянської війни, командувачі партизанськими загнами на Чернігівщині і в частині Полтавщини в період окупації України і військами повстанської Німеччини в 1918 році М.Г.Кривинський.

У дні святкування 40-річчя Великого Жовтня трудячі міста Наніва вшанували і учасника повстання М.Кривинського. На місці героя споруджено пам'ятник. На гранітній надгробковій плиті з обох сторін надписано:

"Микола Григорович Кривинський /1889-1948рр./ -
командир дивізії Червоної Армії, активний
учасник героїчної збройної боротьби за владу
Рад на Україні в 1918-1920 рр."

За збереження надписів встановлено № 13.

Г.Лудю. Микола Григорович Кривинський.
К., 1965 р.

2. Пам'ятник Героя Радянського Союзу С.П.Мокшова, м.Нанів, вул.Певченка, біля технікуму механізації.

Висота обеліску - 2 м.

Розміри основи обеліску - 0,75 м х 0,75 м.

Форма - призматична.

Мокшова Сергій Петрович /1915-1948рр./ - ст. лейтенант,
командир 2-ої кулеметної роти, 281-го піхотного полку, 240-
ої стрілецької дивізії в складі військ Воронізьського фронту
брав участь в бою за визволення Чернігівщини разом з восо-
на 1943 року.

За особливу мужність і героїчний подвиг при форсуванні Дніпра Воєну Указом Президія Верховної Ради СРСР від 29 жовтня 1943 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

В одному з наступних боїв на Правобережжя 8 грудня 1943 року С.П. Похований був тяжко поранений і згодом помер у військовому госпиталі. Похований в м. Ніжині.

Обеліск встановлений в 1951 році на вшанування пам'яті. Виконаний з чорного мармуру.

Знаходиться на території міської Ради. За збереження відповідно техніку механізації.

Архів МО СРСР, ф. 33, оп. 793756, спр. 32

3. Братська могила 26-ти комсомольців - підпільників, м. Ніжин, міське кладовище.

На постаменті встановлено скульптуру суцільної металу.

Висота скульптури - 2 м.

Ширина - 0,85 м.

Висота постаменту - 2,5 м.

Розміри основи постаменту - 4 м х 5 м.

В період для окупації в м. Ніжині почала діяти підпільна комсомольська організація на чолі з молодим комуністом Я. Батюком. Молоді патріоти друкували і розповсюджували листівки серед населення, здійснювали диверсійні акти, подавали особисту допомогу партизанам.

Незадовго до визволення міста радянськими військами комсомольська підпільна організація була розкрито гітлерівцями. Як в Батюк і його 25 товаришів були заарештовані. 50 днів перебували в гестапівській мушкетерській, а 7 вересня 1943 року герої-підпільники були розстріляні.

Ім'я Петровичу Батюку було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник збудований в 1951 році на честь вшанування пам'яті молодих патріотів.

Виготовлено в Київській художній майстерні.

Скульптура - з гіпсу,

постамент - з цегли, цементу.

Знаходиться на території м. ської Радн. За збереження відповідає учбово-виробниче підприємство УТОС.

Чернігівщина /Лузівщина/, К., 1962р.

4. Бувий будинок ліцею, в якому навчались видатні письменники і діячі науки та мистецтва, м. Ніжин, вул. Кромієвського № 2.

Площа будинку - 3410 м²

Кубатура - 65871 м³

В 1820 році в Ніжині була заснована Гимназія вищих наук, через деякий час вона була перетворена у Ліцей, а з 1875 р. - в Історико-Філологічний інститут. За час свого існування тут проживало і вчинило багато видатних діячів культури та науки нової країни.

В 1827 по 1828 рік вчився М.В. Гоголь.

В 1848 по 1855 рік - Л.І. Глібцов

В 1864 по 1868 рік - видатний білоруський поет

Ф.К. Богусевич.

В 1829 по 1832 рік - С.П. Гребінка

В 1888 по 1900 рр. - радиський філолог і історик,

знавець Н.С. Державин та ін.

Будинок кам'яний, трьохповерховий.

На будинку встановлені меморіальні дошки. Знаходиться на території м. ської Радн.

В цьому будинку восени в 1919 році знаходився штаб 12-ої Армії Радиських військ, які звільнили Чернігівщину від денікінців. Орендує і відповідає за збереження Ніжинський Державний Педагогічний ін. М.В. Гоголя.

Ніжинщина / історико-економічний парко / К., 1964р.

59
by

5. Будинок, в якому жив український байкар Л.Глібов, м. Ніжин, вул. Студентська № 2.

Площа будинку - 280 м²
Кубатура - 966 м³

В цьому будинку жив видатний український поет-байкар Л.І.Глібов під час навчання в Ніжинському лицейі з 1848 по 1855 рр.

Будинок дерев'яний, одноповерховий. Дах залізний. Знаходиться на території міської Ради. Призначення використовується під шкільно. За збереження відповідає міська голова комісія.

6. Будинок, в якому жив президент Академії наук УРСР О.О.Богомолюць, м. Ніжин, вул. Черса № 18.

Площа будинку - 195 м²
Кубатура - 688 м³

З 1888 по 1904 рр. в Ніжині жив Олександр Олександрович Богомолюць /1881-1946рр/-видатний вчений, державний громадський діяч, Герой Соціалістичної Праці, президент Академії наук УРСР.

На будинку встановлена меморіальна дошка.

Будинок одноповерховий, дерев'яний. Дах залізний. Знаходиться на території міської Ради. Призначення використовується під шкільно. За збереження відповідає лугомежоративна станція.

Чернігівщина, путівник-довідник, №, 1967р.

7. Будинок, в якому жила українська видатна актриса Н.К.Заньковецька, м. Ніжин, вул. ім. Заньковецької № 11.

З Ніжином зв'язано життя та діяльність української актриси, королеви українського театру Н.К.Заньковецької.

60
20

До цього часу зберігся будинок в якому жив Н. Зенішовецька.
На будинку встановлена меморіальна дошка з написом:

"В цьому будинку з 1902 року по 1924 рік жила велика українська артистка, перша народна артистка Української РСР Марія Константинівна Зенішовецька /1860-1934рр/."

Площа будинку- 235 м²

Кубатура- 953 м.

Будинок одноповерховий, дерев'яний, обкладений цеглою.
Дах залізний.

Знаходиться на території міської Ради. В будинку знаходиться гуртожиток медичного училища. За збереження відно-
відає подачне училище.

Назвиця /історико-епоноімний нарис/, К, 1964 р.

8. Будинок, в якому жив герой громадянської війни
М.Г.Кривц'янський, м. Ніжин, вул. К. Маркса, № 69.

Площа будинку- 150 м²

Кубатура - 731 м³

На будинку встановлена меморіальна дошка з написом:

"В цьому будинку жив герой громадянської війни
Микола Григорович Кривц'янський у/1922-1930рр/."

Будинок одноповерховий, дерев'яний, дах залізний.

Знаходиться на території міської Ради. Призначення використання-
ється під наглю. Відповідає за збереження Домууправління
№ 2.

Назвиця /історико-епоноімний нарис/, К, 1964р.

Пам'ятники настанові.

9. Пам'ятник М.В.Гоголю, погруддя, м. Ніжин, в сквері
ім. Гоголя.

висота скульптури- 0,75 м.

висота постаменту- 2,1 м.

розміри основи постаменту- 5 м х 5 м.

Одним із перших ініціаторів відкриття пам'ятника Гоголю був член Ніжинського окружного суду, виконавець ліцензії І.Л.Дейнева. Він то його прихильник в 1880 році порушив перед міністром внутрішніх справ питання про дозвіл встановити у Ніжині бюст Гоголя. Це прохання було задоволено.

В серпні 1880 р. був створений комітет по спорудженню пам'ятника письменнику. Почався збір коштів по підписках листів серед населення Чернігівської губернії. За невеликий час до комітету надійшло 8000 руб., тисячі простих людей, які борглися пам'ять про Гоголя, давали кошти.

Проект пам'ятника створив художник П.Земляк, уродженець Ніжинського повіту. Бюст і п'єдестал виготовлені за допомогою П.Я.Кочубая в Петербурзьких майстернях.

4 вересня 1881 року пам'ятник був відкритий.

Це був перший пам'ятник Гоголю в Росії.

Бюст відкритий в бронзі, постамент - в полірованого граніту.

Знаходиться на території міської Ради. За збереження відповідає Ніжинський Подільський музей.

10. Пам'ятник Якову Ботки, погруддя, м. Ніжин, на площі 50-річчя Жовтня.

Висота скульптури - 0,65 м.

Висота постаменту - 2 м.

Розміри основи постаменту - 1 м х 1 м.

За дорученням партійного комітету Яков Петрович Ботка залишився на окупованій фашистами території в м. Ніжині, де в квітні 1941 року створив підпільну комсомольську організацію, яка сміливо вела боротьбу з німецькими загарбниками.

8 травня 1965 року за особливі заслуги, мужність і відвагу, виявлені в боротьбі з німецькими окупантами, Президія Верховної Ради СРСР посмертно присвоїла йому звання Героя Радянського Союзу. Пам'ятник збудований за рішенням міської Ради від 26.1-1966 р. № 24.

Відкриття присвячено 50 роковинам Великого Жовтня.

Скульптор - Гутман.

Скульптура виготовлена в граніту. Постамент - з залізобетону.

62
72

**ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
НІЖИНСЬКОГО РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.**

Пам'ятники історії.

1. . Будинок, в якому народилась видатна українська актриса М.К.Зеньковецька, с.Зеньки, Зеньківської с/Ради, в центрі села.

Село Зеньки-зеньківщина видатної української актриси М.К.Зеньковецької, яка народилась 22 липня 1900 року в родині заїздного поміщика.

Закінчила приватний пансіон у Чернігові, Зеньковецька виступала в аматорських спектаклях. З 1932 року почала артистичну діяльність в групі М.Крошвинського.

У 1922 році Родлером України присвоїв Зеньковецькій /першій у республіці/ звання народної артистки УРСР.

Померла в 1934 році.

На будинку, в якому народилась Зеньковецька, встановлено меморіальна дошка.

Площа будинку- 133 м².

Кубатура- 325 м³.

Будинок однопверховий, дерев'яний, дах залізний.

Знаходиться на території с/Ради. Орендує і відповідає за збереження школи.

Чернігівщина /кулішник-довідник/, К,1967.

Пам'ятники мистецтва.

2. Пам'ятник М.П.Карповому, погруддя, с.Вертіївка, Вертіївської с/Ради, біля школи.

Висота скульптури- 0,8 м.

Шириня- 0,65 м.

Висота постаменту- 3 м.

Розміри основи постаменту-1,6 м x 1,6 м.

Вертілане -сезьніване уясніне грохадніської віви,
генерал-полковник Радніської Армі Герон Радніського Со-
оу В.П. Курковосе.

Пен'яник обудовані се рісннн Нізннського РК
ІІІ Ірвіна се-релінонкону Рад допуссіє трудннх від
16 .10-1999 р., відкрнтіє в 1999 році.

Постеннт ібнунннтуро внгозовані іє ознісозотону.

Снунннтор-М.Г.Внчнко-

Снхоннтнєє на тернторії с/Радн. Се озерезаннн відно-
відсе шноє.

34

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
НАВІНСЬКОГО РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Пам'ятники історії.

1. Будинок, в якому народився видатий український оперист М.К.Земьковецько, с.Земьки, Земьківської с/Роди, в повіті соло.

Село Земьки-Земьківщина належало українській оперистці М.В.Земьковецької, яка народилась 22 липня 1890 року в родині поміщика.

Земьківщина привертала увагу у Чернігові, Земьковецько вступила в оперистські спектаклі. З 1888 року почала артистичну діяльність в трупі М.Кропивницького.

У 1922 році Радянською Україною присвоїв Земьковецькій /перша у республіці/ звання народної артистки УРСР.

Померла в 1934 році.

На будинок, в якому народився Земьковецько, встановлено меморіальне дошка.

Площа будинку- 138 м².

Кубатура- 326 м³.

Будинок одноповерховий, дерев'яний, для зем'яків.

Знаходиться на території с/Роди. Окреме і відокремлює се озеревання село.

Чернігівщина /пухляки-довідаки/, К,1987.

Пам'ятники історії.

2. Пам'ятник М.П.Карповому, погруддя, с.Вертіївка, Вертіївської с/Роди, біля школи.

Висота ступінчастих- 0.8 м.

Ширина- 0.66 м.

Висота постаменту- 3 м.

Розміри основи постаменту-1.6 м x 1.6 м.

Вертівак — безвізвдана учасник громадянської війни,
генерал-полковник Радянської Армії Герой Радянського Со-
юзу П.П. Кирпонос.

Пам'ятник збудований за рішенням Ніжинського РК
КП України за рекомендацією Рад депутатів трудящих від
16.12.1959 р., відкритий в 1960 році.

Постамент і скульптура виготовлені із залізобетону.

Скульптор — М.Г. Кичко —

Знаходиться на території с/Радн. За збереження відпо-
відно школі.

64
76

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ НОВГОРОД-СІВЕРСЬКОГО
РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Пам'ятники археології.

1. **Городище, село Пушкери, Ковпинської с/Ради, північно-східна околиця села, на високому мисі берега ріки Десни.**
Площа городища- 0,2 га.
Висота валу- 3 м.
Відноситься до V-VI вв. до н.е.-I пол. I тис. н.е.
Восвідження пам'ятника вели командою історичних наук М.В. Воеводський, в 1933 р.-Луцицький Ф.В., в 1939 р.-академік Б.О.Рибанов.
Під час розкопок знайдені зброя і предмети побуту, монети, кераміка, бронзові стріли, металеві проколки, глиняні грузила, глиняні прясниці, точильний брусок, глиняні буси. Знайдені речі зберігаються в Інституті археології АН УРСР.
Знаходиться на території і озерецької колгоспу "Оріччя КП України."
- А.Я.Самонвасов. Северянская земля и северяне по могилам и городищам. М., 1903 .
М.В.Воеводский. Городище Верхней Десны. КСИИМК, XLIV, 19-97.
М.В.Воеводский. Возвращая итоги Деснянской экспедиции. КСИИМК, XL, 19-8.

Пам'ятники історії.

2. **Могила героя громадянської війни Т.В.Черняка, с.Вороп'івка, Вороп'івської с/Ради, на сільському кладовищі.**
Вороп'івка- безпідданство героя громадянської війни, командира прославленого, Н.-Сіверського полку Губертія Вікторовича Черняка / 1881-1919 рр./.
- В селі провали його дитячі роки, звідси його було взето на першу імперіалістичну війну, сюди він повернувся в грудні 1917 року і очолив сільський Ревком.

68
71

Восени 1918 року Тимофій Черняк організував з окремих партизанських загонів регулярний Н.-Сіверський полк, який увійшов до складу Першого Української Радянської дивізії.

В боях під Ровно у серпні 1919 року Тимофій Черняк загинув смертю хоробрих. Бойові друзі героя привезли його тіло в рідне село, де він і був похований.

На могилі встановлено обеліск призматичної форми.

Висота обеліску- 3.5 м.

Висота постаменту- 0.15 м.

Розміри основи постаменту- 1.8 м х 1,8 м.

Пам'ятник збудований в 1932 році на вшанування пам'яті героя-земляка.

Виготовлений з мармурової крихти, постамент з цегли, цементу.

Знаходиться на території колгоспу "Червоний партизан", за збереження відповідає с/Рад.

Чернігівщина, пугівшик, К, 1962 р.

3. Братська могила воїнів Радянської Армії, с.Рогівка, Лісконогівської с/Радя, біля клубу.

На постаменті встановлено скульптуру воїна з каскою та вінком в руках.

Висота скульптури- 2.5 м.

Висота постаменту- 1.5 м.

Розміри основи постаменту- 1.7 м х 1.65 м.

В братській могилі поховані воїни Радянської Армії /70 чол./, які загинули в боях за визволення села від німецьких окупантів у вересні 1943 року.

Серед них похований Герой Радянського Союзу Бобров І.Н., ст.лейтенант, командир роти 400-ого стрілецького полку, 8-ої Армії.

Особливо відзначився в боях з німецькими окупантами за визволення Чернігівщини восени 1943 року. В ніч на 9 вересня 1943 року рота на чолі з т.Бобровим першою в полку форсувала р.Десну і в бою увірвалася до с.Рогівки,

вибивши німців з села і захопивши плацдарм на правому березі Десни.

Швиді поводи озари, намагаючись відбити село Рогівку і схибити বেশих перших десантників в ріку.

В омані з цих озар І.Бобров був також поранений цинном в груди і це кивши захопленим вінцями, які пішли тіло Боброва неможлими козубами, від яких він і помер.

Але боброве завдання було виконано.

За особисту мужність, відвагу І.Я.Боброву Указом від 13 січня 1944 року було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник збудований за рішенням виконкому с/Ради в 1967 році на честь вшанування пам'яті захисників воїнів.

Скульптура виготовлена з залізобетону.

постамент- з цегли, цемента.

Знаходиться на території колгоспу "Дружба". За збереження відповідає с/Рада.

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793758, сир.6, арк. 9,50.

4. Могила народного артиста І.М.Уралова, актора м.Н.-Сіверського, м.Н.-Сіверський, в парку.

Уралов Ілля Метвірович /1872-1920/, видатний російський народний артист.

Пам'ятник збудований в 1920 році на вшанування пам'яті.

Висота надгробного пам'ятника- 2.5 м.

Розміри- 1.6 м x 1.6 м

Знаходиться на території і збереженні міської Ради.

Пам'ятник виготовлений з цемента.

5. Будинок колишньої гімназії, де навчався видатний педагог К.А. Ушинський і відомий вчений Н.І. Ковальчик, м.Н.-Сіверський, вул.К.Маркса в 38.

Кубатура будинку- 1900м³,

У 30-х роках XIX ст. в м.-сіверській гімназії вчився

К.А.Ушинський-основоположник російської педагогічної науки і народної школи, якого називали "учителем російських вчителів".

в 1870

67
28

В 1871 році гірничий інженер Н.І. Кисельович-відеман
вчений і дієч керівництва руду, отримав царський урядом
у 1881 році.

Були це цукроварний, цегляний, цукор заводів.
Середня і відноситься до середнього класу-інтерес.
Знаходиться на території міської Родни.

Чернівецьке /кузівник,-завіданню/ №.1007 р.

1214

68
80

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ НОСІВСЬКОГО РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Археологічні пам'ятники.

1. Городище з земляними укріпленнями, с.Плоске, Плосківської с/Ради, південно-західна околиця села, на відстані 3 км. від центра села.

Площа городища - 9 га.

Відноситься до 1-ої половини I тис. до н.е. - XI-XII ст. Частково збереглися вали та в'їзди в городище.

Виявлено в 80-90-х роках XIX ст. А.Я.Самоквасовим, російським археологом, уродженцем с. Стежордини Н.-Сіверського повіту.

Розкопки не проводились.

А.Я.Самоквасов. Сіверянська земля по городищам и могилам, М., 1908, стр. 118.

Історичні пам'ятки.

2. Будинок, в якому народився герой громадянської війни М.Г.Крешів'янецький, с.Червоні Партизани, Червонопартизанської с/Ради, північне околиця села.

Кубатура будинку - 55 м³

Микола Григорович Крешів'янецький народився 16 грудня 1909 р. в с.Червоні Партизани в сім'ї селянина.

Він був командиром Першої Української Радянської дивізії, активним учасником героїчної збройної боротьби за встановлення і зміцнення радянської влади на Україні в 1918-1920 роках.

Будинок одноповерховий, цегляний, дах солом'яний. Знаходиться на території колгоспу "1-е Травня". Призначення використовується під житло. Відповідає за збереження власник будинку.

1. ушко. Микола Григорович Крешів'янецький, К., 1965 р.

69/87

**ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ м. ПРИЛУКИ
РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ**

1. Могила генерал-майора танкових військ, Героя Радянського Союзу **ЗІНЬКОВИЧА М.І.** . м. Прилуки сквер "Борців революції"

На могилі встановлено обеліск

Висота 2,25 м

Розміри основи постаменту 1,5 м x 1,5 м

Зінькович Митрофан Іванович /1900-1943/, генерал-майор танкових військ, командир 6-го гвардійського танкового корпусу брав участь в боях за визволення південної частини Чернігівщини з фашистської неволі. Особисто відзнався в боях при форсуванні Дніпра.

22 вересня 1943 року генерал Зінькович особисто очолив головну десантну штурмову групу, з боєм першим форсував Дніпро і рішучим ударом захопив плацдарм на правому березі Дніпра і тим забезпечив успішну переправу всіх частин корпусу через ріку.

24 вересня, перуучи переправу частин корпусу через Дніпро, був тяжко поранений і через кілька годин помер.

За майстерне командування танковими військами та за особисту мужність і героїзм, проявлені в боях за Дніпро генерал-майору **Зіньковичу М.І.** Указом Президії Верховної Ради СРСР від 17 листопада 1943 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник встановлений в 1946 році на честь вшанування Героя за рішенням міської Ради депутатів трудящих. Виготовлений з граніту. За збереження відповідає Прилуцька панчішна фабрика.

2. Будинок, в якому народився в 1926 році Олег Кошовий. м. Прилуки, вул. Леніна № 255.

Будинок дерев'яний, одноповерховий, покриття залізна, фасад облицьований цеглою.

На будинку встановлена меморіальна дошка розміром 30 см x 40 см з написом :

" Пам'ятник Волинці Вітчизняної війни СРСР 1942 -1945.

Тут народився і жив керівник підпільної комсомольської організації "Молода Гвардія" Олег Косовий ".

В цьому будинку з 1926 по 1932 рік жив Олег Косовий. Цей будинок використовується під виглядом . За збереження відповідає дирекція міськзрочнокомбінату.

7/ 83

**ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
РІПКИНСЬКОГО РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ**

Пам'ятники археології

1. Городище під назвою "Земцова гора", знаходиться на північно-західній околиці селища Любеч.

Городище має правильну форму, розміри - 104м x 32м. Відноситься до X-XII ст.

В 1948 році розкопки проводив Л.І. Гончаров. В 1957 році по 1960 рік розкопки вів академік В.О. Рибанов. Під час розкопок були знайдені нитки, залишки фортоці, вироби домашнього вжитку, зброя. Серед них - фрагменти порцелянової посуду, шпирні прикраси, залізні монети, кістки із домашніх тварин і вироби із кісток.

Знайдені предмети свідчать про високий рівень ремесла і культури в давньому Любечі.

Знайдені речі зберігаються в Інституті археології АН СРСР.

Городище знаходиться на території і збереженні селищної Ради.

"Археологічні пам'ятки УРСР", том 3, к., 1952 г.

Пам'ятники історії

2. Братська могила воїнів Радянської Армії с.в. Ріпки вул. Попудронко, в парку.

Висота обеліску 12 м

Розміри основи постаменту 4м x 4м

В братській могилі поховані 148 воїнів Радянської Армії, які загинули при визволенні с-ща Ріпки в вересні 1943 року.

Тут же поховані 2 Герої Радянського Союзу: **ВАСИЛЬЄВ**

Микола Миколайович / 1922-1944 / - молодший сержант

107 стрілкового полку, 55 стрілкової дивізії

В час форсування р. Дніпра т. Васильєв першим переплинув на правий берег ріки, знищив з бронебойної рушниці німецький двот з кулеметом, розвідав та доставив командування цінні відомості про вогнову систему противника.

За особисту мужність і героїські подвиги в бою з фашистами Н.М. Васильєву Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 січня 1944 року присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

ГРИЦІНІН Константин Данилович / 1905-1943/ - гвардієфрейтор, телефоніст зв'язку 63 кавалерійського полку, 16 кавалерійської Чернігівської дивізії.

За героїський подвиг в бою при форсуванні Дніпра К.Д. Грициніну Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 січня 1944 року посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник побудований в 1967 році на честь 50-річчя Великого Листопа за рішенням сесійної Ради депутатів трудящих. Знаходиться на території сесійної Ради. За збереження відповідає комбінат комунальних підприємств. Виконаний з залізобетону.

3. Братська могила воїнів Радянської Армії, с-во Добрянна, в центральному парку.

На могилі встановлена скульптурна композиція воїна і партизани.

Висота 5 м

Розміри основи постаменту 2м x 3,5 м

Під час визволення с-ва Добрянна від німецько-фашистських окупантів загинуло 13 воїнів Радянської Армії та 4 Героя Радянського Союзу: Матвигін І.М., Смирнов С.Г., Байдрнов А.Д., Матвеев.

За мужність і героїські подвиги в битві за Дніпро І.М. Матвигину та полковнику Смирнову С.Г. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 30 листопада 1943 року посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник побудований в 1965 році до 20-річчя Перемоги, за рішенням селищної Ради депутатів трудящих. Виконаний з залізобетону, цегли та цементу.

Знаходиться на території селищної Ради. За збереження відповідає комбінат комунальних підприємств.

4. Братська могила воїнів Радянської Армії снт. Любеч, в центрі, біля Будинку культури.

На могилі встановлена скульптура воїна з вінком та наскок в руках.

Висота скульптури 2,5 м

Висота постаменту 2,5 м

Розміри основи постаменту 3м х 3 м

В братській могилі поховані 102 воїни Радянської Армії, які загинули в вересні 1945 року при форсуванні р. Дніпро та визволення снт. Любеч від німецько-фашистських загарбників.

Тут же поховані 4 Герої Радянського Союзу: ТРУБИШИН Микола Павлович /1914-1945/, гвардійський капітан 29 стрілецького полку, 12 гвардійської стрілецької дивізії; ГІГОР'ЄВ Леонід Михайлович /1913-1945/, гвардійський лейтенант, командир роти 37 гвардійського стрілецького полку, уродженець снт. Добрянки Чернігівської області; КУДРИВИЦЬКИЙ Давид Абрамович /1919-1945/, гвардійський лейтенант, командир 9-ї роти 29 стрілецького полку, 61 армії; ВОРОНОВ Олександр Іванович /1904-1945/, гвардійський старший сержант, командир відділення автоматників 52 стрілецького полку.

За безприкладну мужність і героїчні подвиги в битві за Дніпро Президія Верховної Ради СРСР Указом від 15 січня 1944 року посмертно присвоїла вище згаданим воїнам звання Героїв Радянського Союзу.

Пам'ятник побудований в 1959 році за рішенням селищної Ради. Виконаний з залізобетону цегли, цементу. Знаходиться на території селищної Ради. За збереження відповідає школа.

5. Обеліск Слави , сит. Радуль , в центрі , на пагорбі.

Висота 5,5 м
Розміра основи 3х3х3м
Форма 3-гранної призми

Обеліск встановлений на честь звільнення пам'яті воїнів 69 Севської Червонопрапорної дивізії, які в жовтні 1943р. форсували Дніпро і оволоділи опорним пунктом Ітати.

Пам'ятник побудований в 1965 році на честь 20-річчя Перемоги над фашистським Німеччиною за рішенням районної Ради депутатів трудящих.

Виготовлений з граніту . Знаходиться на території селищної Ради. За збереження відповідає Радульська середня школа.

6. Братська могила в часи Великої Вітчизняної війни , с. Наси Роднявської сільської Ради , в центрі села.

На братській могилі встановлений пам'ятник воїну з автоматом в руці.

Висота пам'ятника 3 м
Розміра основи постаменту 1,5 м х 1,5 м

Під час боїв за визволення села та при форсуванні Дніпра в вересні-жовтні 1943 року загинуло 118 воїнів Радянської Армії, в тому числі 6 Героїв Радянського Союзу.

КУРМАНОВ А.К. /1918-1943/ , гвардії сержант , командир пулеметного відділення другої стрілкової роти 234 полку, 76 Чернігівської гвардійської стрілкової дивізії.

В складі військ Центрального фронту брав участь в боях за визволення Чернігівської області від фашистського рабства.

ВОЛОДУРІН Іван Петрович /1905-43/ , гвардії сержант, командир відділення другої роти 234 гвардійського стрілкового полку, 76 Чернігівської стрілкової дивізії. Літом і восени 1943 року в складі військ Центрального фронту прийняв участь в боях за визволення Чернігівщини від фашистських загарбників.

НАСЛЯНОВ Георгій Гаврилович / 1925-1943/, гвардія червоноармієць, кулеметний рота 234 гвардійського Чорноморського стрілецького полку, 76 гвардійської Чернігівської дивізії.

В складі військ 61 армії брав участь в боях за визволення Чернігівської області і м. Чернігіве від німецько-фашистських загарбників.

ЗОБУЛ Максим Митрофанович / 1905-1943/, гвардія старший сержант, помічник командира взводу 9 роти, 237 стрілецького полку, 76 гвардійської Чернігівської дивізії.

В 1943 році в складі військ Центрального фронту брав участь в боях за визволення Чернігівщини від німецьких фашистів.

ПІРІК Іван Васильович / 1911-1943/, гвардія сержант, командир відділення 239 полку, 76 гвардійської Чернігівської стрілецької дивізії.

В 1943 році був учасником багатьох боїв за визволення Чернігівської області.

ПРОЦЕНКО Леонід Олександрович / 1911-1943/, гвардія червоноармієць, старший телефоніст 7 батареї, 194 артилерійського полку, 16 гвардійської Чернігівської стрілецької дивізії.

Літом і восени 1943 року брав участь в боях за визволення Чернігівщини в фашистській неволі.

ШАМЕВ Павло Іванович / 1898-1943/, рядовий, борець порою батальйону, 1323 стрілецького полку, 415 стрілецької дивізії.

В 1943 році в складі військ 61 армії брав участь в боях за визволення міст і сіл Чернігівської області від німецьких фашистів.

За особливу мужність і героїські подвиги в боях при форсуванні Дніпра в квітні 1943 року визначений воїном Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 січня 1944 року посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Пам'ятник виготовлений з залізобетону, постамент - з цегли, цементу. Пам'ятник споруджений в 1957 році за рішенням сільської Ради депутатів трудящих на честь 40 річчя Великого Жовтня.

Знаходиться на території колгоспу ім. КЛН в с. Залу Ширі, за збереження відповідає сільській клуб.

7. Братська могила воїнів Радянської Армії с. Ком'юшка
Львівської сільської Ради.

На могилі встановлено обеліск
Висота обеліску 3,5 м
Розміри основи 1,9 м х 1,5 м
Форма 3-х ступінчата піраміда

В братській могилі поховані 18 бійців 65 армії, що загинули при будівництві поропрана 22 жовтня 1943 року.
Тут же поховані 2 Герої Радянського Союзу: Матвійки
Василь Іванович та Марков Олександр Васильович.

МАТВИЙКИ В.В., /1921-1943/, рядовий розвідник: 543
роти розвідників, 55 стрілецької дивізії 61 армії.

В 1943 році в складі військ Центрального фронту брав
участь в бою за визволення міст і сіл Чернігівської
області від німецько-фашистських загарбників.

30 вересня 1943 року, коли частини підійшли до Дніпра,
г. Матвійки збудував собі шот і під записками ворожин
вогнем першим в роті переплив широку ріку і повів розвідку.
Потрапивши на ворожу засідку, він безстрашно вступив в
нерівний бій і поглиг смертє Героя 1 жовтня 1943 року.

За особливу відвагу і героїські подвиги в бою в
міщани Указом Президії Верховної Ради СРСР Матвійкину В.В.
та Маркову О.В. посмертно присвоєно звання Героя Радянського
Союзу від 15 січня 1944 року.

Пам'ятник побудований на честь вшанування загиблих
за рідними сільської Ради депутатів трудящих. Виготов-
лений з цегли, цементу. Знаходиться на території полгоспу
ім. Ватутіна. За збереження відповідає школа.

77
89

**ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
СЕМЕНІВСЬКОГО РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.**

Пам'ятники мистецтва.

1. Пам'ятник Герою-партизану Великої Вітчизняної війни В.Коробко, с.Погорільці, Погорільської с/Ради, в центрі.

Село Погорільці-батьківщина прославленого його партизана-підривника Васи Коробко, який героїчно загинув 1944 при виконанні бойового завдання. За активну участь в партизанській боротьбі він був нагороджений орденом Леніна і орденом Бойового Червоного Прапора.

Пам'ятник збудований за рішенням райвиконкому Рад депутатів трудящих від 1.5.1966 року на вшанування пам'яті героя. Відкритий 9.5.1967р.

Скульптор- Коломієць В.

Висота скульптури- 0.7 м.

Ширини скульптури- 0.9 м.

Висота постаменту- 3 м.

Розміри основи постаменту- 2 м x 2 м

Скульптура виготовлена з оргскла,
постамент- з цегли, цементу.

Знаходиться на території с/Ради. За збереження відповідає школа.

78
99

**ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ СОСНИЦЬКОГО РАЙОНУ
РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ**

1. Будинок, в якому народився український письменник Олександр Досник, с. Кошарівка Бутівської сільської Ради, в західній частині села, біля будинку пошти.
- Будинок дерев'яний, розміром 10 м x 6 м. Дах скатний. В цьому будинку 17 березня 1909 року народився український радянський письменник Олександр Гнатович Досник /Рудинко/.
- Свої дитячі роки майбутній письменник провів в селі, а після закінчення сільської трудової школи навчався в Борзнянському сільськогосподарському технікумі, а потім в Чернігівському інституті народної творчості.
- Під час Великої Вітчизняної війни Досник працював броне-товари пороспівденцем. 25 травня 1942 року Олександр Досник загинув в бою з німецько-фашистськими загарбниками біля Павлива Харківської області.
- Будинок збережений під шпалю. За збереження відповідає Бутівська сільська Рада.
2. Будинок, в якому народився видатний український письменник і кінорежисер О.П. Довженко, снт. Сосниця, вул. ім. Довженка
- Будинок дерев'яний, розміром 9 м x 5,5 м, дах солом'яний. В цьому будинку 12 вересня 1894 року народився український письменник і кінорежисер Олександр Петрович Довженко.
- Вперше вступивши в кіномистецтво в віці 20-х років, О.П. Довженко за своє життя створив ряд чудових творів. Новим рухом славу письменнику принесли фільми "Море", "Богиня", "Щучурин", " Поема про море", в якій він ставить радянську ладку - будівництво комунізму.
- В січні 1960 року тут відкрито меморіальний музей, в якому відтворено обстановку, в якій жив О.П. Довженко.
- Сядиба музею О.П. Довженко реставрована і знаходиться на утриманні меморіального музею.

2

79

Пам'ятник О.П.Довженку, погруддя, смт Сосниця,
на подвір'ї музею.

Висота скульптури- 0,6 м.

висота постаменту- 1,6 м.

розміри основи постаменту- 0,6 x 0,5 м.

Пам'ятник збудований за рішенням виконкому селищної
Ради депутатів трудящих. Відкриття присвячено 70-річчю з
дня народження видатного кінорежисера.

Виготовлений в Київській художній майстерні. Скульптура
з склопласту, постамент- з мармурової кришки. Знаходиться
на території селищної Ради, відповідає за збереження музею
О.П.Довженка.

80
92

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ СРІБНИСЬКОГО РАЙОНУ
РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

1. Пам'ятник відомого українського кобзаря О.М.Вересая, с.Сомаринці, Сомаринської с/Ради, на кладовищі.

Висота обеліску- 2 м.

Розміри основи обеліску- 0,8 м x 0,6 м.

Форма- пірамідальна.

Вересай Остап Іванович /1808-1890 рр/-видатний український народний кобзар. Походив з родини кріпаків. Лив у селі Сомаринцях. На 4-му році життя осліп. 15-річним хлопцем пішов у науку до кобзарів і блискуче опанував кобзарське мистецтво.

У репертуарі Вересая було багато історичних, побутових та жартівливих пісень.

Улюбленою піснею його була сатирична народна пісня "Про правду й неправду", за виконання якої кобзаря не раз заарештовували.

Вересай добре знав Т.Г.Шевченко, який подарував йому "Кобзар".

Помер в 1890 році. Похований в селі Сомаринці.

Пам'ятник збудований в 1941 році на вшанування пам'яті видатного кобзаря.

Виготовлений з цегли та цементу.

Знаходиться на території колгоспу ім.Димитрова. За збереження відповідає с/г техніку.

2. Будинок, в якому народився видатний український артист Г.П.Затиркович-Карпівська, с/т Срібно, зівнічна західна частина села.

Площа будинку- 90 м²

Ганна Петрівна Затиркович-Карпівська/1856-1921рр/-видатна українська артистка. Народилась в Срібному на Чернігівщині в сім'ї дрібного поміщика.

Вона постійно брала участь в авторських виставах у Придубак і Ромнах. З 1883 року - на професійній сцені в групі М.Кропивницького, в 1892 -1897рр.-у групі М.Садовського.

Протягом свого творчого життя зіграла понад 180 ролей. Померла і похована в Ромнах.

Будинок одноповерховий, дерев'яний. Дах залізний. Знаходиться на території колгоспу ім.Калініна. Призначення використовується під житло. Відповідає за збереження колгосп.

І.О.Мер'яновичо. Минуле українського театру. К.,1958р.

В.О.Кібриченко. Г.П.Зезиревич-Керпінська.К.,1956 р.

С.Тобілевич. Мої стежки і зустрічі. К.,1957 р.

82
94

ПАМ'ЯТНИКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
БОРСЬКОГО РАЙОНУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ЗНАЧЕННЯ.

Пам'ятники історії.

1. **Героївська могила**, в якій поховані Герої Радянського Союзу Зудлов С.О. та 10 воїнів Радянської Армії, с.Смич, Смицької с/Ради, біля каузу.

На постаменті встановлено скульптуру солдата з прапором в руках.

Висота скульптури- 3 м.

Ширини скульптури- 0.8 м.

Висота постаменту- 1.7 м

Розміри основи постаменту- 1.6м x 1.6 м

Зудлов Сергій Олександрович /1919-1943 рр/-гвардія молодший лейтенант, командир взводу розвідки 57 кавалерійського полку, 15 гвардійської кавалерійської дивізії.

Літом 1943 року в складі військ Центрального фронту брав участь в боях за визволення північної частини Чернігівщини від німецько-фашистських загарбників.

Особливо відзначився мужністю т.Зудлов в боях при переправі через ріку Снов та під селом Смич, Борського району. 20 вересня 1943 року Зудлов С.О. на чолі свого взводу несподівано для німців переправився через ріку Снов і з боєм захопив на правому березі в районі с.Смич великий плацдарм. Німці великими силами кинулись в контратаку. Радянські воїни відбили всі їх атаки і ніщо утримували захоплені плацдарми в своїх руках і тим забезпечили переправу через річку всіх підрозділів свого полку. Зудлов в цьому запеклому бою подавав своїм воїнам приклад мужності і подіг смертю хоробрих.

Того поховано в с.Смич. В цій могилі також поховані 10 воїнів Радянської Армії, які загинули під час визволення села від німецьких окупантів.

За героїський подвиг в бою з противником на р.Снов Зудлову С.О. Президія Верховної Ради СРСР Указом від 15 січня 1944 року посмертно присвоїла звання Героя Радянського Союзу.

23
95

Пам'ятник збудований за рішенням райвиконкому Рад депутатів трудящих від 2.9.195 р.
Відкриття присвячено 10-річчю Перемоги над фашистською Німеччиною.

Скульптура виготовлена з гіпсу,
постамент - з цегли, цементу.

Знаходиться на території колгоспу "Родина". За збереження відповідає школа.

Архів МО СРСР, ф.33, оп. 793756, стр.118,арк.193.

2. . . Будинок, в якому народився і провів юнацькі роки М.О.Порс, м.Порс, вулиця Порса № 45.
Кубатура будинку 192м3.

Місто Порс /колишня Сновськ/ - батьківщина героя громадянської війни Миколи Олександровича Порса, ім'ям якого в 1935 році названо місто.

М.О.Порс народився 6 червня 1895 року в сім'ї машиніста залізничного цеху.

В цьому місті він провів свої юнацькі роки, звідси почав бойовий шлях. На будинку встановлено меморіальна дошка з написом : "В цьому будинку народився й виріс Микола Олександрович Порс /1895-1919 рр/.

Будинок збудований з цегли, дах залізний.
Знаходиться на території міської Ради, орендує і відповідає за збереження меморіальний музей М.О.Порса.

Пам'ятники мистецтва.

3. Пам'ятник М.О.Порсу, погруддя, м.Порс, біля райкому партії.
Висота скульптури- 0.9 м.
Ширини скульптури- 0.8 м.
Висота постаменту- 3 м.
Розміри основи постаменту- 1.55м x 1.45 м.

М.О.Порс-герой громадянської війни на Україні, радянський військовий діяч.

Народився в селищі Сновську /тепер м.Порс/ Чернігівської області. Брав участь у першій світовій війні. В лютому 1918р. сформував і очолив у м.Севенівці червоногвардійський загін, який в складі першої революційної армії боровся проти німецьких окупантів.

22 вересня 1918 року Всеукраїнський ревком видав наказ про формування українських повстанських дивізій Червоної Армії. Порса було призначено командиром Богунського полку Першої Української Радянської дивізії.

В січні, лютому 1919 року Порс брав участь у визволенні від петлюрівських військ м.Чернігів та Києва.

У березні 1919 року М.О.Порс був призначений командиром Першої Української Радянської дивізії.

30 серпня 1919 року М.О.Порс загинув у бою в районі Коростина на Волищині. Похований в м.Кубишівці.

Пам'ятник споруджений на честь вшанування пам'яті героя громадянської війни М.О.Порса.

Скульптура виготовлена з бронзи,
постамент- з граніту.

Автор пам'ятника, скульптор Лисенко.

Пам'ятник знаходиться на території міської Ради. За збереження ві повідає прося.

Рајон 113

АРКУШ-ЗАСВІДЧУВАЧ

Фонд № Р-5036 Опис № 2 Справа № 12509

У справі підшито та пронумеровано 96 (дев'яносто шість) аркуш
(цифрами і літерами)

У тому числі:
літерні №№ аркушів _____

пропущені №№ аркушів _____

пронумеровані чисті аркуші _____

+ аркушів внутрішнього опису _____

Враховано документів у вигляді вкладень та додатків, які не підлягають нумерації

(різновиди документів та їх кількість)

Особливості формування, оформлення, фізичного стану,
нумерації та обліку документів справи

№№ аркушів

1. Брошури, ін. друківані видання
2. Листівки
3. Вирізки з газет
4. Картки
5. Конверти
6. Секретки
7. Марки поштові
8. Марки гербові
9. Штемпелі поштові та ін.
10. Спеціальні поштові позначки
11. Сургучні, мастикові печатки
12. Фотодокументи
13. Мапи, плани, креслення та ін. НТД
14. Малюнки, гравюри та акварелі
15. Автографи визначних діячів
16. Склеєні аркуші
17. Втрата частини аркушу
18. Документи із згасаючим текстом
19.
20.
21.
22.

29. 04. 2010. (дата) ст-зб. фондів канц. О.М. Кочубах (посада, підпис, розшифрування підпису)